

του Καιριώ Γ. Η. Βραυτίου

ΑΙΤΙΑ

ΤΗΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΚΟΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

του Ελληνικού Βασιλείου,

Πραγματεία γραφείσα υπό του K. BOURDE εν τῷ Παρισινῷ

« Καιριῷ », μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ

Στεφ. Α. Βραυτίου.

ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ

Τυποις του SÉMAPHORE

1886

KL

111

BK₁
B III

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000347039

Σπουδαστήρ ο Ιστορίας Ν. Τρόνω
Τμήμα

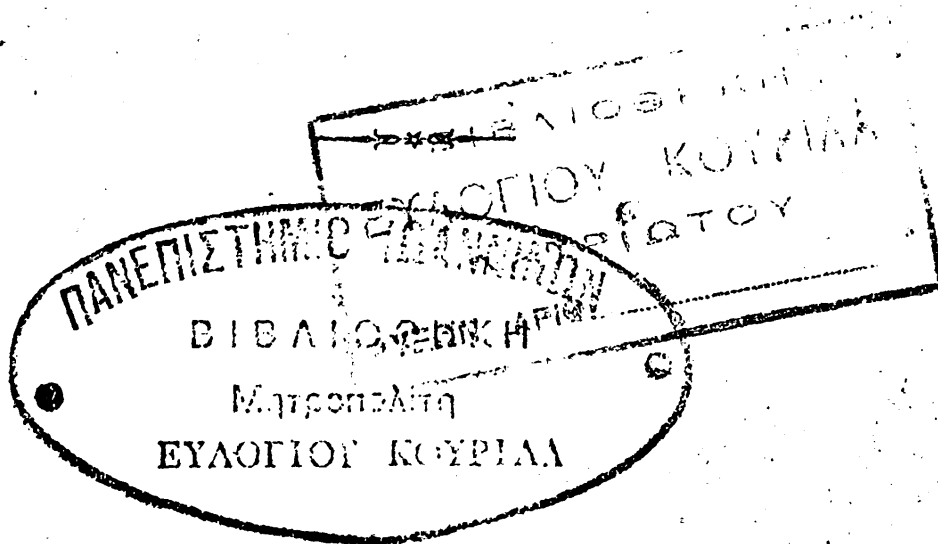
ΑΙΤΙΑ

ΤΗΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΚΟΔΟΙΚΗΣΕΩΣ

του Ελληνικού Βασιλείου,

Πραγματεία γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Κ. BOURDE ἐν τῷ Παρισινῷ

« Καίρῳ », μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ *

ἘΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ

Τύποις τοῦ SÉMAPHORE

1886

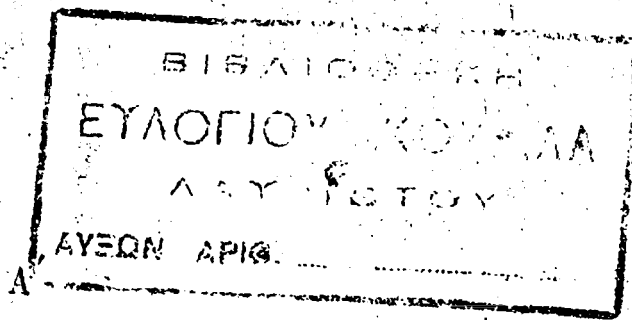

Ὁ διάσημος καὶ φιλέλληνας Κ. Ρ. BOURDE, συντάκτης τοῦ Παρισινοῦ « Καίρου, » πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωστὸς διὰ τὰ ἐμβριθῆ καὶ ὀρθὰ ἄρθρα του περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς, ἐδημοσίευσε κατ' αὐτὰς ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐφημερίδι ἐκτενῆ καὶ λίαν ἐμβριθῆ πραγματείαν, δι' ἧς ἐξετάζει τὰ ἐσωτερικὰ αἴτια τῆς δυσπραγίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς προτεινομένας ὑπὸ τοῦ νῦν ὑπουργείου μεταρρυθμίσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματεία ἐθεωρήθη πανταχοῦ τόσο σπουδαία καὶ ἐνδιαφέρουσα, ἐτόλμησα, τῇ προτροπῇ σεβαστῶν καὶ πολυτίμων φίλων, νὰ μεταγλωττίσω αὐτήν, ἵνα ἕκαστος πολίτης δυνηθῇ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν σοφῶν καὶ διδακτικῶν σκέψεων τοῦ διακεκριμένου δημοσιογράφου. Εἶναι ἤδη ἀναντιρρήτον ὅτι ἡ Ἑλλάς, κυβερνωμένη ὡς ἐκυβερνήθη μέχρι τοῦδε, βαίνει πρὸς βέβαιον θάνατον, καὶ ἀνάγκη ἀλλαγῆς νὰ ζητηθῇ ἢ σωτηρία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ καιρὸς ἐπείγει, καὶ οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι, ἐὰν ἡ μέλλουσα, μετ' οὐ πολὺ ἴσως, νὰ ἐνσκήψῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν θύελλα μᾶς εὖρη πάλιν καὶ διὰ μυριοστὴν φορὰν ἀπαρασκευάστος, ἐὰν τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον τότε εὕρεθῃ παραδεδομένον εἰς ἀδυναμίαν καὶ εἰς καχοδοίαν, θὰ συναρπαγῇ ὑπὸ τῆς ἐκ βορρᾶς ἢ ἐκ δυσμῶν ἐπιδρομῆς μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὅθεν ἕκαστος πολίτης ὀφείλει νὰ σκεφθῇ ἐν συνειδήσει ποῖον εἶναι τὸ κοινωνικὸν καθήκον του, ἐνεργῶν τὸ κατὰ δύναμιν ὅπως διορθωθῶσι τὰ κακῶς κείμενα· οὕτω δὲ ποιῶντος ἑκάστου, ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ δυνηθῇ τότε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

Εἰς Ἑλληνα ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Ἐν Μασσαλίᾳ, κατὰ Ἰούνιον 1886.

Σήμερον ἡ ἀναφουῖσα κρίσις, συνεπέα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει πραξικοπήματος, εὐρίσκεται προσκαίρως τετελεσμένη. Ἡ Ἑλλάς παρέταξεν 80,000 μαχητῶν, ἐδαπάνησεν 100 ἑκατομμύρια δραγμῶν, ἐπὶ ὀκτῶ ὀλοκλήρους μῆνας διέκοψε τὴν ἐμπορικὴν, τὴν ἀγροτικὴν, τὴν βιομηχανικὴν αὐτῆς ζωὴν, ἐκινδύνευσε νὰ γρεωκοπήσῃ καὶ νὰ καταστραφῇ ὀλοσχερῶς, καὶ ὅμως τηλικαῦται θυσίαι, τεράστιαι, προκειμένου περὶ μικροῦ λαοῦ, οὐδὲν παρήγαγον ἀποτέλεσμα, οὐδὲν ὄφελος, οὐδεμίαν ὁφίσαν, οὐδὲν γόητρον· εἶναι μεγίστη ἠθικὴ ἥττα. Πλὴν ἡ παρούσα περίστασις εἶναι ἐξ ἐκείνων καθ' ἃς ἡ δυστυχία παρακινεῖ τὰ ἔθνη ὅπως ἐξετάσωσιν αὐστηρῶς τὴν συνείδησίν των, καὶ ἐρευνήσωσι μήπως διὰ τὰ ἑαυτῶν παπτώματα τιμωρῶνται ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης.

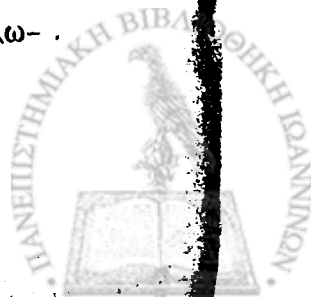
Ἐὰν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ἡ Ἑλλάς ἐπιχειρήσῃ τοιαύτην γενικὴν ἐξέτασιν, φρονῶ ὅτι θὰ εὕρῃ ἐν τοῖς διαδραματισθεῖσι κατὰ τοὺς ὀκτῶ παρελθόντας μῆνας ἀφορμὰς ἵνα μὴ ἀπελπίζηται περὶ τοῦ μέλλοντος, ἐπίσης δὲ καὶ λόγους νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ διαθέσῃ τὰς περιπετείας ὑπὲρ αὐτῆς, ὅτι δὲν ἐφρόντισε νὰ προετοιμάσῃ μέσα ἐνεργείας ἱκανὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπιδιώκει. Τύπτουσα δ' ἐν μετανοίᾳ τὸ στήθος τῆς καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς ἐσωτερικὰς ἐλλείψεις, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπροδύθη ἡ ἀνδρεία τῆς, θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰς θεραπεύσῃ. Ἐὰν ὅμως δὲν μεταβληθῇ, θὰ μείνῃ ἀνίκανος νὰ ἐπωφεληθῇ δεξιῶς τῶν κατῆπιν περιστάσεων, καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ μείνωσιν ἀπραγματοποίητα. Ἴδου τὸ συμπέρασμα ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τῆς κρίσεως ταύτης, καὶ τὸ μάθημα ὅπερ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀρχίζει νὰ συλλαβίσῃ.

Οἱ λόγοι οὗτοι δὲ οὓς δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζηται ἡ Ἑλλάς εἶναι τὰ πολλὰ προτερήματα, ὧν δείγματα ἔδωκεν ὁ λαός. Ἀναλογίσθητε

ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις ἐγένετο μετὰ στρατοῦ μὴ ἔχοντος ἀτομικὰ σημειωματάρια, ἐν μέσῳ πληθυσμοῦ ἀγνοοῦντος τί ἐστὶ ληξιαρχικὸν βιβλίον, ἐν χώρᾳ ὅπου εἴτε καταφεύγων εἰς τὰ βουνά, εἴτε διὰ τῆς προστασίας βουλευτοῦ, ὁ ἀνυπότακτος εἶναι σχεδὸν βέβαιος τῆς ἀτιμωρησίας, καὶ ἐν τούτοις πλεόν τῶν δύο τρίτων τῶν ἐφέδρων προθύμως ὑπήκουσαν εἰς τὸ κέλευσμα. Σκέφθητε ὅτι ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας πᾶσα ἐργασία διεκόπη, καὶ ἐν τούτοις οὐδεμία φωνὴ ἠκούσθη γογγύζουσα ἢ παραπονουμένη· ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐξήτησε πᾶν ὅ,τι ἐβούλετο εἰς ἀνδρας καὶ χρήματα, καὶ τὸ ἔθνος ἀσμένως παρεχώρησε τὰ πάντα γενναίως καὶ ἄνευ δισταγμοῦ. Σκέφθητε πρὸς τούτοις ὅτι κατὰ τὰς ἀρκετὰς ζωνὰς ἐν τοῖς συνόροις συγκρούσεις, τὰς τελευταῖον συμβάσας, ἐὰν οἱ στρατιῶται πανταχοῦ δὲν ἔδειξαν πειθαρχίαν, ἣν δὲν ἐδιδάχθησαν, οὐχ ἤττον μετ' ἄκρας εὐτολμίας ἐβάδισαν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἔδωκαν τρανὰ δεῖγματα γενναιότητος· ὅθεν ἀδύνατον νὰ μὴ φθάσητε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ λαὸς οὗτος βαθέως ἐμπνέεται ὑπὸ αἰσθημάτων αὐταπαρνήσεως, ὁραστηριότητος καὶ καρτερίας, ἅτινα εἶχον ἀπλῶς ἀνάγκην δεξιᾶς χρήσεως ἵνα ἀληθῶς πράξωσι μεγάλα ἔργα.

Τὰ πρῶτα τοῦ ἔθνους κεφάλαια εἶναι λοιπὸν ἄριστα· ἀτυχῶς ὅμως ἔμειναν ἀκαλλιέργητα· τρανὸν γεγονός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες ἤθελον πράξει μέγιστον σφάλμα νὰ κλείσωσιν οἰκισιοθελῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλοπατρίας, ἐξάγεται ἐκ τῆς προσφάτου κρίσεως, ὅτι μετὰ ἐξηκονταετῆ ἀνεξάρτητον βίον τὸ βασιλείον δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη καλῶς συντεταγμένον στρατόν. Ἐντὸς μικροτέρου μιᾶς δεκαετίας διαστήματος τοῖς ἀπεδείχθη τοῦτο· κατὰ τὸ 1877 ἡ Ρωσσία ἐπρότεινε τῇ Ἑλλάδι νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ὑποσχομένη αὐτῇ πᾶσαν τὴν χώραν μέχρι Βερόοιας, δηλαδὴ μέχρι τῶν περιγῶρων τῆς Θεσσαλονίκης· ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδυνήθη νὰ διαβῇ τὰ σύνορα. Κατὰ τὸ 1880 ἡ Ἑλλὰς, ἔχουσα ὑπὲρ αὐτῆς ἐπίσημον τῆς Εὐρώπης ἀπόφασιν, ἐδικαιοῦτο νὰ κατάσχη διὰ τῆς βίας ὅσην ἐδαφικὴν ἔκτασιν τῇ εἴγε παραχωρήσει ἢ ἐν Βερολίῳ Συνδιάσκεψις, καὶ νὰ παρουσιάσῃ τετελεσμένον γεγονός· ἀντὶ δὲ τούτου κατηγάλω-

σε δέκα ὀκτὼ μῆνας εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν, καὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη ν' ἄρκεσθῆ μετ' ἠκρωτηριασμένα σύνορα, ἀπολέσασα τὴν Ἡπειρον· ἐπειδὴ, ἐνόσω ἐσχημάτιζε μετὰ πολλῶν κόπων στρατὸν, αἱ διαθέσεις τῆς Εὐρώπης μετεβλήθησαν, καὶ ἡ εὐκαιρία παρήλθε. Τέλος, κατὰ τὸ 1885, ἐάν, ὅτε ὁ πρόγκηψ τῆς Βουλγαρίας εἰσέβαλεν εἰς Ρώμυλιαν, ἦτον εἰς θέσιν κάκεινη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἡπειρον, πιθανώτατα ἤθελεν ἐπιτύχει, καὶ ἴσως ἠδύνατο τότε ν' ἀποκτήσῃ ὀριστικῶς τὰ ὄρια τὰ ὀρισθέντα ὑπὸ τῆς Βερολινείου συνθήκης. Μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1886, ἐνόσω τὸ Τουρκοβουλγαρικὸν ζήτημα δὲν εἶχεν ἐξομαλυνθῆ, καὶ ἡ Εὐρώπη δὲν εἶχεν ἔτι λάβει σταθερὰν ἀπόφασιν, ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπιωφελῶς πόλεμον, νὰ ἐπιπροθέσῃ Ἑλληνικὸν ζήτημα εἰς τὸ Βουλγαρικὸν, καὶ νὰ πειθαναγκάσῃ τὴν Εὐρώπην ὅπως λύσῃ συγχρόνως ἀμφοτέρω· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέπτῃ ἡ εὐκαιρία, καὶ πάντοτε διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, διότι ὁ στρατὸς δὲν εὐρέθη ἕτοιμος.

Ὅ, τι ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπώλεσε μὴ ὀνηθεὶς νὰ ὠφεληθῆ τὰς τρεῖς ταύτας εὐκαιρίας, ὀηλον γίνεται ἐκ τῶν ὄσων ὠφελημάτων ἐκαρπώθησαν ἄλλοι, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔμενε στάσιμος. Τὴν προήγησιν τὴν ὀποῖαν ἀφῆκεν εἰς ἄλλους ὀσκόλως δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ κερῶσῃ· ὀθεν παιδαριῶδες θὰ ἦτο ν' ἀποκρούσωμεν ὀτι οὐχὶ μόνον δὲν θὰ τὴν κερῶσῃ, ἀλλ' ὀτι πρὸς τούτοις τὸ μέλλον αὐτοῦ μοιραίως τρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἐάν, μετὰ τὴν τριπλῆν ταύτην ὀκιμασίαν, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀντὶ νὰ αἰτιῶται τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν τύχην διὰ τὰς δυστυχίας του, δὲν ἀναγνωρίσῃ συνετῶς καὶ ἀνδρικῶς τὰ ἴδια ἐλαττώματα καὶ τὰ πλημμελήματά του, καὶ δὲν μεταχειρισθῆ εἰς τὸ ἐξῆς ὀσὴν κέκτηται εὐφυΐαν καὶ ὀλους τοὺς πόρους αὐτοῦ πρὸς καταρτισμὸν στρατοῦ ἀξιωμαχοῦ, ὀπερ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὀργανον τῆς νομίμου φιλοδοξίας του.

Β

Τὰ μέχρι τοῦδε κωλύοντα τὸν διοργανισμὸν σπουδαίου στρα-
τοῦ αἷτια, κατ'ἐμὴν γνώμην, εἶναι διττά· τὰ μὲν προσερχόμενα ἐκ
τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τοῦ τόπου, τὰ δὲ ἄλλα πηγάζοντα ἐξ αὐτοῦ
τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἕλληρος.

Οἱ καλοὶ μας ρίζοσπᾶσται, οἱ ἀπαιτοῦντες ὅπως οἱ ὑπουργοὶ
καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὡσιν ἀπλοῖ θεράποντες τῶν βουλευ-
τῶν, δὲν ἔχουσι παρὰ τὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ελλάδα· ἐκεῖ θὰ ἴδωσι
τὸ σύστημά των λειτουργοῦν ἐντελέστατα καὶ πανταχοῦ! Ἐκεῖ
δὲν ὑπάρχει ἄνω βουλή δυναμένη νὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς
κάτω, οὐδ' ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα διοικητικὰ ὄργανα, ἔχοντα ἐδραίας
παραδόσεις, τὸ αἶσθημα τῆς ἀρμονικῆς λειτουργίας, καὶ δυνάμενα
νὰ παλαίσωσι κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τῶν βουλευτῶν. Οἱ Ἕλληνες
φημίζονται ὡς περιπαθέστατα ἀσχολούμενοι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ
τοῦτο ἐννοῶ εὐκόλως, ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ, καθὼς τὴν ἐκλαμβάνουσι,
συνίσταται εἰς τὸ νὰ τεθῇ τὸ Κράτος ὑπὸ τὴν θεραπείαν ἰδιωτικῶν
καὶ ἰδιοτελῶν συμφερόντων.

Οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουσι τὸν βουλευτὴν ἵνα ἐπιμεληθῇ τῶν
εἰς αὐτῶν συμφερόντων, ἤτοι ἵνα πορισθῇ πρὸς ὄφελός των ἐκ τῶν
δημοσίων ὅσα σὸς ἴποτε πλειοτέρας ὠφελείας· ὁ δὲ βουλευτὴς ὑπο-
στηρίζει τὸ ὑπουργεῖον ἵνα θεραπεύσῃ τὰ εἰς αὐτοῦ συμφέροντα, δη-
λαδὴ ἵνα χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ μέσα ὥστε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ ἐκ-
πληρώσῃ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐκλογέων του, χωρὶς νὰ λη-
σμονήσῃ καὶ τὰς ἰδικὰς του, ἂν ἔχῃ τοιαύτας. Ἡ ἐπιτυχία ἐκλογι-
κῆς πάλης, ὁ σχηματισμὸς ὑπουργείου εἶναι ἀποτέλεσμα συναλλα-
γῆς καὶ συνασπισμοῦ ἀτομικῶν ὀρέξεων. Ὁ ἐκλογεὺς ἔχει ἀπαι-
τήσεις παρὰ τοῦ βουλευτοῦ, οὗτος δὲ πάλιν παρὰ τοῦ πρωθυπουρ-
γοῦ· τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθῶς δημοκρατικὸν πολίτευμα; πλὴν
προσμένετε, καὶ ἴδου αἱ συνέπειαι.

Φυσικῶς ἡ πρώτη ἀπαίτησις βουλευτοῦ παρὰ τῶν ὑπουργῶν εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀφήσωσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του ὑπάλληλον μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ κόμμα του καὶ μὴ ὄντα αὐτῷ ἀφωσιωμένον· ἐπίσης ἡ φυσικὴ καὶ πρωτίστη ἀπαίτησις τῶν ἐκλογέων εἶναι νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ ἀναδειχθέντος βουλευτοῦ ὅπως τοῖς παράσχη τὰ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων κατεχόμενα ὑπουργήματα· ὁ Ἕλληνας, ὡς ὁ Γάλλος, κυριεύεται ὑπὸ τοῦ πάθους τῶν δημοσίων θέσεων, καὶ φαίνεται ὅτι τὸ δημόσιον χρῆμα εἶναι δι' αὐτοὺς τὸ ἀρεστότατον κτῆμα. Κατὰ συνέπειαν, πᾶσα ὑπουργικὴ μετέβολή ἐξ ἀνάγκης συνεπιφέρει τελείαν ἀνανέωσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐν Αθήναις δὲν γίνεται μόνον ἀπλῆ τις κάθαρσις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς ἱεραρχίας ἀνὰ χιλιάδας θυσιάζονται οἱ ὑπάλληλοι. Ἡ « Ἀκρόπολις » ὑπελόγισεν εἰς 7300 τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων, ὅτε ἤλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Κ. Δελιγιάννης. Ὁ ῥήθεις ἔχασε τὴν ἐξουσίαν, καὶ αἱ στήλαι τῶν ἐφημερίδων ἤρχισαν πάλιν νὰ γέμωσι παύσεων καὶ διορισμῶν. Τὰ ἄτομα τὰ μᾶλλον κατὰ τὸ φαινόμενον προφυλαγμένα ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν κεραυνῶν οὐχ ἤττον καὶ ταῦτα κεραυνοβολοῦνται. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων πληροφοροῦμαι ὅτι οἱ ἐννέα φύλακες τῆς Ἀκροπόλεως διὰ μιᾶς ἀπελύθησαν· οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι γέροντες, σχεδὸν παλιμπαιδες, τί κοινὸν δύνανται νὰ ἔχωσι μὲ τὴν πολιτικὴν; οὐδὲν βεβαίως· πλὴν ὑπάρχουσιν ἐννέα ἄλλοι ἀναμένοντες τὴν πτώσιν τοῦ ἐναντίου κόμματος, ἵνα λάβωσι τὴν θέσιν ταύτην· πολλοὶ ὑπάλληλοι, γινώσκοντες ποία τύχη τοὺς ἀναμένει, προλαμβάνουσι καὶ οἰδοῦσι τὴν παραίτησιν των· αἱ ἐφημερίδες καταχωρίζουσι καὶ τοιαύτας κωμικὰς. Ἐν μιᾷ τούτων ἀνεγνων ὅτι φύλαξ ἀλαταποθήκης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερετήση κυβερνήσιν ἐστερημένην φιλοπατρίας· ἀγνοῶ διὰ τί, πλὴν φαίνεται μοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος παραδόξως πως θὰ ἐφύλαττε τὸ ἄλας του.

Τὰ ἐπακόλουθα μαγτεύονται· ἀφοῦ ὑπάλληλος δὲν δύναται νὰ λάβῃ θέσιν εἰμὴ διὰ τῆς πολιτικῆς ραδιουργίας, αἱ εἰδικαὶ γνώσεις, ἡ πρακτικὴ πείρα καταντῶσιν ἀνωφελεῖς. Μόνη ἐκτάκτως

Β'

Τὰ μέγροι τοῦδε κωλύοντα τὸν διοργανισμόν σπουδαίου στρα-
τοῦ αἴτια, κατ' ἐμήν γνώμην, εἶναι διττά· τὰ μὲν προερχόμενα ἐκ
τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τοῦ τόπου, τὰ δὲ ἄλλα πηγάζοντα ἐξ αὐτοῦ
τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἑλληγος.

Οἱ καλοὶ μας ρίζοσπάσται, οἱ ἀπαιτοῦντες ὅπως οἱ ὑπουργοὶ
καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὡσιν ἀπλοῖ θεράποντες τῶν βουλευ-
τῶν, δὲν ἔχουσι παρὰ τὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ελλάδα· ἐκεῖ θὰ ἴδωσι
τὸ σύστημά των λειτουργῶν ἐντελέστατα καὶ πανταχοῦ! Ἐκεῖ
δὲν ὑπάρχει ἄνω βουλή δυναμένη νὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς
κάτω, οὐδ' ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα διοικητικὰ ὄργανα, ἔχοντα ἐδραίας
παραδόσεις, τὸ αἶσθημα τῆς ἀρμονικῆς λειτουργίας, καὶ δυνάμενα
νὰ παλαίσωσι κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τῶν βουλευτῶν. Οἱ Ἕλληγες
φημίζονται ὡς περιπαθέστατα ἀσχολούμενοι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ
τοῦτο ἐννοῶ εὐκόλως, ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ, καθὼς τὴν ἐκλαμβάνουσι,
συνίσταται εἰς τὸ νὰ τεθῇ τὸ Κράτος ὑπὸ τὴν θεραπείαν ἰδιωτικῶν
καὶ ἰδιοτελῶν συμφερόντων.

Οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουσι τὸν βουλευτὴν ἵνα ἐπιμεληθῇ τῶν
εἰς αὐτῶν συμφερόντων, ἤτοι ἵνα πορισθῇ πρὸς ὄφελός των ἐκ τῶν
δημοσίων ὅσαςδὴποτε πλειοτέρας ὠφελείας· ὁ δὲ βουλευτὴς ὑπο-
στηρίζει τὸ ὑπουργεῖον ἵνα θεραπεύσῃ τὰ εἰς αὐτοῦ συμφέροντα, δη-
λαδὴ ἵνα χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ μέσα ὡστε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ ἐκ-
πληρώσῃ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐκλογέων του, χωρὶς νὰ λη-
σμονήσῃ καὶ τὰς ἰδικὰς του, ἂν ἔχῃ τοιαύτας. Ἡ ἐπιτυχία ἐκλογι-
κῆς πάλης, ὁ σχηματισμὸς ὑπουργείου εἶναι ἀποτέλεσμα συναλλα-
γῆς καὶ συνασπισμοῦ ἀτομικῶν ὀρέξεων. Ὁ ἐκλογεὺς ἔχει ἀπαι-
τήσεις παρὰ τοῦ βουλευτοῦ, οὗτος δὲ πάλιν παρὰ τοῦ πρωθυπουρ-
γοῦ· τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθῶς δημοκρατικὸν πολίτευμα· πλὴν
προσμένετε, καὶ ἴδου αἱ συνέπειαι.

Φυσικῶς ἡ πρώτη ἀπαίτησις βουλευτοῦ παρὰ τῶν ὑπουργῶν εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀφήσωσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του ὑπάλληλον μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ κόμμα του καὶ μὴ ὄντα αὐτῷ ἀφωσιωμένον· ἐπίσης ἡ φυσικὴ καὶ πρωτίστη ἀπαίτησις τῶν ἐκλογέων εἶναι νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ ἀναδειχθέντος βουλευτοῦ ὅπως τοῖς παράσχη τὰ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων κατεχόμενα ὑπουργήματα· ὁ Ἕλληνας, ὡς ὁ Γάλλος, κυριεύεται ὑπὸ τοῦ πάθους τῶν δημοσίων θέσεων, καὶ φαίνεται ὅτι τὸ δημόσιον χρῆμα εἶναι δι' αὐτοὺς τὸ ἀρεστότατον κτῆμα. Κατὰ συνέπειαν, πᾶσα ὑπουργικὴ μεταβολὴ ἐξ ἀνάγκης συνεπιφέρει τελείαν ἀνανέωσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐν Αθήναις δὲν γίνεται μόνον ἀπλῆ τις κάθαρσις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς ἱεραρχίας ἀνὰ χιλιάδας θυσιάζονται οἱ ὑπάλληλοι. Ἡ « Ἀκρόπολις » ὑπελόγησεν εἰς 7300 τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων, ὅτε ἤλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Κ. Δελιγιάννης. Ὁ ρήθεις ἔχασε τὴν ἐξουσίαν, καὶ αἱ στήλαι τῶν ἐφημερίδων ἤρχισαν πάλιν νὰ γέμωσι παύσεων καὶ διορισμῶν. Τὰ ἄτομα τὰ μᾶλλον κατὰ τὸ φαινόμενον προφυλαγμένα ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν κεραυνῶν οὐχ ἤττον καὶ ταῦτα κεραυνοβολοῦνται. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων πληροφοροῦμαι ὅτι οἱ ἐννέα φύλακες τῆς Ἀκροπόλεως διὰ μιᾶς ἀπελύθησαν· οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι γέροντες, σχεδὸν παλιμπαιδες, τί κοινὸν δύνανται νὰ ἔχωσι μὲ τὴν πολιτικὴν; οὐδὲν βεβαίως· πλὴν ὑπάρχουσιν ἐννέα ἄλλοι ἀναμένοντες τὴν πτώσιν τοῦ ἐναντίου κόμματος, ἵνα λάβωσι τὴν θέσιν ταύτην· πολλοὶ ὑπάλληλοι, γινώσκοντες ποία τύχη τοὺς ἀναμένει, προλαμβάνουσι καὶ οἴδουσι τὴν παραίτησίν των· αἱ ἐφημερίδες καταχωρίζουσι καὶ τοιαύτας κωμικὰς. Ἐν μιᾷ τούτων ἀνεγνων ὅτι φύλαξ ἀλαταποθήκης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερετήσῃ κυβερνήσιν ἐστερημένην φιλοπατρίας· ἀγνοῶ διὰ τί, πλὴν φαίνεται μοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὗτος παραδόξως πως θὰ ἐφύλαττε τὸ ἄλλας του.

Τὰ ἐπακόλουθα μαντεύονται· ἀφοῦ ὑπάλληλος δὲν δύναται νὰ λάβῃ θέσιν εἰμὴ διὰ τῆς πολιτικῆς ραδιουργίας, αἱ εἰδικαὶ γνώσεις ἢ πρακτικὴ πείρα καταντῶσιν ἀνωφελεῖς. Μόνη ἐκτάκτως

αυστηρά συνειδήσεις θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰς ἀποκτήσῃ, καὶ τοιοῦται συνειδήσεις εἶναι πανταχοῦ σπάνιαι. Οἱ ἐφήμεροι οὔτοι ὑπάλληλοι, οὐδέποτε βέβαιοι περὶ τοῦ τι τάχα ἔσεται ἄριον, ἀγνοοῦσιν, ὡς εἰκόσ, τὸ ἔργον των, μένουσιν ἀπλοῖ πολιτικοὶ πράκτορες· καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ ἐπεμβαίνει καὶ εἰς αὐτὸν τὸν διορισμὸν τοῦ ὁδοφύλακος, πᾶσα δημόσιος ὑπηρεσία, καὶ εἰς τὴν ταπεινοτάτην λεπτομέρειαν, κακῶς ἐκτελεῖται. Παρατηρήσατε αὐτὴν τὴν κατωτάτην τάξιν τῆς διοικητικῆς μηχανῆς· αἱ δύο προηγούμεναι ἐπιστρατεύσεις εἶχον ἀσῆσει διαθέσιμον μεγάλην ποσότητα στρατιωτικῶν ἀποσκευῶν· ἀλλ' οὐδόλως κατωρθώθη ὥστε νὰ διατηρηθῶσι, διότι τὰ ἔντομα τὰς κατέτρωγον ἐν ταῖς ἀποθήκαις. διὸ ὀρθότερον ἐκρίθη νὰ πωληθῶσιν. Ἰπὸ παρόμοιον κλίμα, ἐν Ἀλγερῇ, ἔχομεν ἀποθήκας ἐν αἷς οὐδὲν φθίρεται· διὰ τί ἡ διαφορὰ αὕτη; διότι ὁ γάλλος ἀποθηκοφύλαξ εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν εἰσῆχθη, ἐν ἣ κληρονομεῖ ἀρχαίαν πεῖραν καὶ δεδοκιμασμένας μεθόδους διατηρήσεως, ἐνῶ ὁ Ἕλληνας οὐκ εἶναι πολιτικὸν ὄργανον, ἱκανώτατος νὰ κερδήσῃ δέκα ἢ δεκαπέντε ψήφους, πλὴν τὸν ὅποιον οὐδεὶς εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν νὰ διδάξῃ πῶς τινάσσεται σκέπασμα. Παρατηρήσατε νῦν τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας· οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες ἀπαραίτητον χρεῖαν προστάτιδος τινος ἐκ τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὄφειλον διὰ τοῦτο νὰ ᾤσιν οἱ μᾶλλον καλῶς πληροφορημένοι τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἐκάστοτε γινώσκωσιν ἐγκαίρως πρὸς ποίαν δέον νὰ στραφῶσι καὶ τίνι τρόπῳ νὰ ἐξοικονομῶσι τὰς περιστάσεις· ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες συμφωνοῦσιν ὅτι στεροῦνται διπλωματίας, διότι συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ πρωθυπουργοῦ πέμπονται ὡς ἀντιπρόσωποι εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἡ εὐνοία τοὺς διορίζει, καὶ διὰ τῆς εὐνοίας ἀπαλλάσσονται τῆς ὑπηρεσίας, ὥστε δὲν ὑπάρχει τακτικὸν στάδιον, ἀναπτύσσον καὶ χρησιμοποιοῦν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν εὐφυΐαν.

Ἐκτὸς εἴη συμβῆ φανερόν σκάνδαλον, τότε μόνον ὁ δημόσιος ὑπάλληλος δὲν δύναται ἀτιμωρητὶ νὰ ἐκπληροῖ κάκιστα τὰ καθήκοντά του καὶ νὰ πράττῃ ὅσας ἀνοησίας· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ κόμμα ἀφοσίωσις του λογίζεται ἀντὶ προσόντων, καὶ δικαιοῖ τὰ πάντα.

Ἔνθεν μὲν αἱ αἰτήσεις εἶναι πάντοτε πολλῶ πλείονες τῶν διαθεσίμων θέσεων, ἔνθεν δὲ οἱ βουλευταὶ, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπαρ-
κώσωσιν ὅσον ἔνεστιν εἰς τὰς τῶν ἐκλογέων τῶν ἀπαιτήσεις,
καὶ μὴ δυνάμενοι, ἐξαιτοῦνται τότε τὴν ἴδρυσιν νέων ὑπουργημά-
των· οἱ δὲ ὑπουργοὶ φοβούμενοι μὴ ἐλαττωθῆ ἢ πλειονοψηφί-
α των, οὐδέποτε τοὺς ἀρνοῦνται τι· ἐκ τούτου πηγάζει ἀένναος αὔ-
ξησις τῆς διοικητικῆς ὑπαλληλίας, ὅπως δυσαναλόγου πρὸς τὰς
πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους. Ἦδη κατὰ τὸ 1875 ὁ Elisée
Reclus (διάσημος γεωγράφος) παρατήρει ὅτι ὁ ἥμισυς προὔπο-
λογισμὸς τῆς Ελλάδος ἀπερρόφατο ὑπὸ τῶν μισθοδοτήσεων. Σή-
μερον τὸ κεφάλαιον μόνον τῶν συντάξεων καταναλίσκει τὸ 15^{ον}
μέρος αὐτοῦ· ὅθεν ἡ ἐπέμβασις τοῦ βουλευτοῦ ἐπέφερε τὸ ἐξῆς
ἀποτέλεσμα : τὸ νὰ ἔχη ἡ Ἑλλὰς τὴν χειρίστην καὶ τὴν δαπα-
νηροτάτην τῶν διοικήσεων !

Ἀλλὰ δὲν φθάνει ἕως ἐδῶ τὸ κακόν· οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι
διοριζόμενοι τῇ συστάσει τοῦ βουλευτοῦ, εἶναι καὶ δημιουργήμα
αὐτοῦ, διὸ οὐδὲν δύνανται νὰ τὸν ἀρνηθῶσιν· ὁ βουλευτὴς δὲν
ἐπεμβαίνει μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διαχειριστῶν τῆς Ἐξου-
σίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καθέκαστα τῆς διοικήσεως· ὅθεν προκύπτει
τὸ περίεργον καὶ ἐπόμενον τοῦτο : ὁ βουλευτὴς προσπαθεῖ, ἐν
Ἀθήναις ὦν, νὰ κάμῃ δικαιοστάτους καὶ ἀναγκαιοστάτους νόμους,
καὶ τοῦτο διότι τότε ἀποφαίνεται ὑπὲρ γενικῶν ἀρχῶν καὶ δὲν
σκέπτεται ἄλλο εἰμὴ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος· ὁ αὐτὸς δὲ
οὗτος βουλευτὴς ἄλλοτε κατατρίβει τὸν καιρὸν ἐν τῇ ἐκλογικῇ
αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ ὅπως ὑπερασπίσῃ τοὺς εἰς αὐτοῦ ἐκλογεῖς πειρωμέ-
νους ν' ἀθετήσωσιν αὐτοὺς τούτους τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ὁ
ἴδιος ὑπεστήριξε καὶ ἐψήσισε.

Νῦν ὅτε δὲν μένουσιν εἰμὴ δύο μεγάλα κόμματα, τὸ τοῦ Κυ-
ρίου Δεληγιάννη καὶ τὸ τοῦ Κυρίου Τρικούπη, πᾶς ὄμιλος διαι-
ρεῖται εἰς δύο φατρίας· ἐν ἐκάστη πόλει ὑπάρχει ἰατρὸς Δελη-
γιαννιστῆς καὶ ἰατρὸς Τρικουπιστῆς, φαρμακοπώλης, ἀμαξοποιὸς,
κ τ λ. . . ἐκατέρου κόμματος. Μεταβαίνων εἰς Θήβας ὁ ὁδοιπὸρος
σταματᾷ, περὶ τὸν ἥμισυν δρόμον, ἐν ἀποκέντρῳ τινὶ κοιλάδι τοῦ

Κιθαιρώνας, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἄλλο κατάλυμα εἰμὴ δύο πτωχὰ χάνια. Μετὰ τὴν εἰς Θήβας ἀφίξίν μου ἠρωτήθην εἰς ποῖον χάνι μὲ ὠδήγησεν ὁ ἀμαξηλάτης μου·— εἰς τὸ πρὸς τ'ἀριστερά, ἀπεκρίθην. — Τότε εἶναι τρικουπιστής· θά σοι δώσωμεν ἡμεῖς δεληγιαννιστὴν ἀμαξηλάτην εἰς τὴν ἐπιστροφήν σου, καὶ θά ἴδῃς ὅτι δὲν θέλει σὲ φέρει εἰς τὸ ἴδιον χάνι· καὶ τρώντι, ὅτε ἐπέστρεψα, ὁ ἀμαξηλάτης μου ἐσταμάτησεν εἰς τὸ πρὸς τὰ δεξιά. Ἐν τινι δ'ἐργοστασίῳ, ὅπερ ἐπεσκέφθην παρὰ τὴν Κωπαῖδα, ἀπεπέμφθη ἐργάτης ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα Δεληγιάννη· ἀμέσως ἄλλοι 150 ἐργάται τοῦ αὐτοῦ κόμματος ἐγκατέλειψαν τὸ ἐργοστάσιον. Αἱ διαστάσεις αὗται, τόσον καθαρῶς χαρακτηρισμένοι, συμβάλλουσιν ὅπως ἕκαστον κόμμα ἀποτελῇ, οὕτως εἶπεῖν, ἰδιαιτέραν φυλὴν, ἐν ἣ ἔκλογεῖς, βουλευταί, δημόσιοι ὑπάλληλοί εἰσι στενῶς συν-ὀδευόμενοι καὶ ἀλληλοβοηθοῦνται· διὰ τὸ ἄργον κόμμα σχεδὸν νόμοι δὲν ὑπάρχουσιν, ἀφοῦ οἱ ἐκτελεσται τῶν νόμων εἶναι πλη-ρέστατα ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ τοῦ κόμματος συμφέροντα· πᾶσα ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων ἐφαρμόζει εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους.

Ἐὰν ὑπάρχη ὄφελός τι προερχόμενον ἐκ τῆς κατασκευῆς ὁδοῦ ἢ ἐκ τῆς ἐκτελέσεως οἰουδήποτε δημοσίου ἔργου ἐπ' ἐργολαβίᾳ, τὸ ἐν τοῖς πράγμασι κόμμα σφετερίζεται αὐτό· πλήν, ἐὰν παρυσιασθῶσιν ἀγχαρεῖαι ἢ ἔργον κοπιῶδες καὶ ὀχληρόν, τοῦτο ἐπιπίπτει τότε εἰς τοὺς ὤμους τῶν ἀντιπάλων. Κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον κατασκευάζετο ὁδὸς εἰς Καρθασαράν τῆς Ἀκαρνανίας· ὁ κύριος Ἴσκος, βουλευτής, ἔτυχε διαφωνῶν πρὸς τὸν προκάτοχόν του κύριον Στράτον, τοῦ ὁποίου εἶχεν ὑπερισχύσει κατὰ τὴν ἐκλογικὴν πάλιν. Ἰδοὺ τὰ παρ'αὐτῶν σταλέντα εἰς τ'ἀθηναϊκὰ φύλλα τηλεγραφήματα: (1) « Ο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαί, τῇ αἰτήσῃ τοῦ βουλευτοῦ Ἴσκου,

(1) Μὴ δυνηθεὶς νὰ εὔρω ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων μου τὸ κείμενον τῶν δύο τούτων τηλεγραφημάτων, ὡς καὶ τὸ περὶ οὗ κατωτέρω γίνεται λόγος ἄρθρον τῆς „Παλιγγενεσίας“, ἠναγκάσθην νὰ μεταφράσω ταῦτα αὐτολεξεί ἐκ τοῦ γαλλικοῦ. (Σημείωσις τοῦ μεταφραστοῦ).

διώρισαν τὴν κατεδάφισιν τῆς οἰκίας μου, ἥτις δὲν κεῖται ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τῶν ἀπαλλοτριωθησομένων οἰκιῶν, ἐνῶ δὲν διώρισαν τὴν κατεδάφισιν τῶν οἰκιῶν τῶν Ἀρακομένων καὶ φίλων τῶν, αἵτινες συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸ διάγραμμα. Ζητῶ τὴν ἀμερόληπτον ἐφαρμογὴν τῶν νόμων. — »

Ἰ. πογ. Κ. Στράτος.

Φαίνεται ὅτι ὁ Κύριος Στράτος εὔρε δίκαιον παρὰ τῷ δημοτικῷ συμβουλίῳ (ἀγαθῇ τύχῃ τὰ δημοτικά συμβούλια ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς καθολικῆς ψηφισορίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς). Μετ' οὗ πολλὰς ἡμέρας ὁ Κύριος Ἰσκος ἐτηλεγράφει ἐπὶ τῆς τάδε: « Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ, προφασίζομένη ἔλλειψιν ἐργατῶν ἐν Καρθασαῶ, δὲν προβαίνει εἰς τὴν κατεδάφισιν τῶν τοίχων τοῦ Κυρίου Στράτου, διορισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Παρακαλοῦμεν ἵνα δοθῇ διαταγὴ ὅπως ἡ κατεδάφισις αὕτη γίνῃ ὑπὸ στρατιωτῶν, χάριν τῆς υἰείας τῆς πόλεώς μας, καὶ ὅπως μὴ ἐμπαίξῃται ἀτιμωρητὶ ὑπουργικὸν διάταγμα. »

Ἰ. πογ. Ἀθ. Ἰσκος.

Ἐὰν ἐκλογεὺς ἐκ τοῦ ἐν τοῖς πράγμασι κόμματος εὐρίσκηται χρηματικῶς στενοχωρημένος, ζητεῖ ἀναβολὴν ἢ ἀποτίσῃ τοὺς φόρους του, καὶ ὁ βουλευτὴς συνιστᾷ τὴν ὑπόθεσίν του εἰς τὸν εἰσπράκτορα· καὶ ἀληθῶς, πῶς δύναται γὰρ ἐνοχληθῆ ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἡ ψῆφος εἶναι πιστή; τὸ ἔτος παρέρχεται χωρὶς ἢ ἀποτίσῃ τὰ ὀφειλόμενα· εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὕτη κωμῳδία. Οὕτω λοιπὸν καθ' ἕκαστον ἔτος συντάσσεται προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων, παρουσιάζων ποσότητα 84 ἢ 86 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, προϋπολογισμὸς ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀνεπίληπτος· ὁ πληθυσμὸς εἶναι τοσοῦτος, πρὸς τόσα κατ' ἄτομον,

φέρουσι τόσα· πλὴν συνήθως τὸ κράτος οὐδέποτε κατώρθωσεν ἐτησίως· γὰρ εἰσπράξῃ ἀνώτερον τῶν 65 ἑκατομμυρίων ποσόν. Κατὰ τὴν παρελθούσαν πρωθυπουργίαν τοῦ ὁ Κύριος Τρικούπης προσεπάθησε γὰρ εἰσπράξῃ τοὺς καθυστεροῦντας φόρους· ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη σφόδρα ἐχόλωσε τοὺς Πελοποννησίους, οἵτινες καὶ ἔδωκαν μεγάλην πλειονοψηφίαν τῷ Κυρίῳ Δεληγιάννῃ.

Ἐάν ποτε ἐκλογεῦς τις εὐρεθῆ περιπεπλεγμένος διὰ κακὴν του μοῖραν εἰς δυσάρεστον ὑπόθεσιν, πάντες οἱ πολιτικοὶ ὁμόφρονές του πάντα λίθον θὰ κινήσωσιν ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου, καὶ πρῶτοι οἱ βουλευταὶ τῆς ἐπαρχίας του. Τρεῖς ἀγροφύλακες ὁλοφρονοῦσι ποιμένα ἐν τῇ Βοιωτίᾳ· μάρτυς τις τοὺς καταμηγύει, καὶ ὁ ἀνακριτὴς ἐκδίδει ἔνταλμα συλλήψεως· ἡ δὲ « Ἐφημερίς » τῆς 8 Μαρτίου ε. ε. λέγει ὅτι ἀμέσως οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, ὑποστηρίζόμενοι καὶ ὑπὸ βουλευτοῦ τῶν Θηβῶν, ἄρχονται τῶν ἐνεργειῶν των, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ κατορθοῦσιν ὅπως ὁ ἀνακριτὴς, πρὶν ἢ προβῆ εἰς τὰ περαιτέρω, ἐξετάσῃ ἐκ νέου τὸν μάρτυρα. οὗτος δὲ, ἐκφοβηθεὶς καὶ ὠροδοκηθεὶς, ἀρνεῖται τὴν πρώτην του κατάθεσιν, καὶ οἱ καλοὶ ἀγροφύλακες ἐπανῆλθον ἀνενόχλητοι εἰς τὸ ἐπάγγελμά των.

Ἐάν τυχόν ἢ ὑπόθεσις δὲν ἀναγκαιτισθῇ ἐγκαίρως, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ὑπάρχει λόγος ἀπελπισίας· χάρις εἰς τὴν ἀλληλεγγύην τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν ὁμοφρονούντων, χάρις εἰς τὰ μέσα ὑπαγωγῆς ἅτινα κέκτηται ὁ βουλευτής. Ἔνεκα τῆς σχεδὸν ἀπεριορίστου αὐτοῦ δυνάμεως, ὑπάρχουσιν ἔτι ἐλπίδες ἐπιτυχοῦς δράσεως ἐπὶ τῶν ἐνόρκων. Τῇ 25 τοῦ λήξαντος Μαρτίου οἱ ὄσκοτοὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐδίκασαν ὑπόθεσιν ἣτις ἐφαίνετο διαυγῆς ὅσον εἶναι πηγαῖον ὕδωρ. Κατὰ τὴν ἐκλογικὴν περίοδον ὁ ἰατρός Κούτσης, ἐντελῶς ἄοπλος, συνοιελέγετο ἐντὸς ὁμίλου εἰς τὴν πλατείαν τῶν Δωθρενῶν· ἄνθρωπος δὲ τις, τρέφων πάθος κατὰ τοῦ ἰατροῦ ἐμποδίσαντος αὐτὸν γὰρ συνάψῃ πλούσιον συνοικέσιον, πλησιάζει αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν πιστολίζει· ἄλλος δὲ συνένοχος ἀποτέλειόνει τὸ θῦμα δι' ἄλλων δύο σφαιρῶν πιστολίου· τὸ μὲν θῦμα ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα Τρικούπη, οἱ δὲ φογεῖς ἦσαν

όπαδοί του Κυρίου Δεληγιάννη· τὸ κόμμα των εἶχεν ἤδη ἔλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν· οἱ ὀρκωτοὶ τοὺς ἠθώωσαν ἐπὶ προφάσει ὅτι εὐρέθησαν ἐν νομίμῳ ἀμύνη! « Ἦσαν οὗτοι, προσθέτει ἡ « Ἐφημερίς, » ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν μέγα ἰσχυόντων προσώπων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ Κυρίου Π. Βουλευτοῦ. »

Ἀλλὰ καὶ ἂν καταδικασθῆ ὁ ἐγκληματίας μ' ὅλας ταύτας τὰς προσπάθειας, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ κόμματος πάλιν ἰσχύει ἵνα μετριασθῶσι τὰ κακὰ τῆς φυλακίσεως. Ἐν τῇ « Ἀκροπόλει » τῆς 3 Μαρτίου ὁ Κύριος Α. Τυπάλδος Φορέστης, πρόην διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀργοστολίῳ σωφρονιστηρίου, ἐκατηγόρει τὸν διάδοχόν του ὅτι ἀρίνει ἐλευθέρους νὰ περιφέρωνται ἐν ταῖς ὁδοῖς καταδίκους τῶν ὁποίων σημειοῖ τὰ ὀνόματα· εἰς δ' ἐξ αὐτῶν εἶχε κατορθώσει νὰ τρυπήσῃ τοῖχον καὶ νὰ συνδέσῃ ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ φυλακισμένης! Ἐν διαφόροις ἐφημερίσι τῆς 17 Μαρτίου κατηγγέλθη ὁ ἐκπληρῶν χρέη νομάρχου τῆς Εὐβοίας ὡς παραχωρῶν τοιαύτας εἰς καταδίκους ἐλευθερίας!

Γινώσκω ὅτι δημοσιεύων τοιαῦτα θέλω λυπήσει τοὺς Ἕλληνας, τὴν φιλίαν τῶν ὁποίων περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι, καὶ τῶν ὁποίων οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν φιλόξενον δεξίωσιν· ἐνόσω δὲ ὁ πόλεμος ἐφαίνετο πιθανός, δὲν ἤθελον βεβαίως ποτε ἀποφασίσει νὰ γράψω οὐδὲ λέξιν δυναμένην νὰ σαλεύσῃ τὴν πεποίθησιν των ἐφ' ἑαυτοῦς. Ἀλλὰ νῦν, ὅτε σκέπτονται μόνον πῶς κάλλιον δεόν νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς κρείττονα ἐυκαιρίαν, ξένος, ὅστις ἐπὶ τέσσαρας μῆνας παρέστη μετ' ἐγκαρδίου συμπαθείας εἰς τὰς προσπάθειας καὶ τὰς θυσίας των, τὴν στοργὴν του δύναται νὰ μαρτυρήσῃ λυσιτελέστατα λέγων αὐτοῖς εἰλικρινῶς διὰ τί τόσαι θυσίαι καὶ προσπάθειαι ἀπέβησαν ἄγονοι. Τὸ νὰ τοὺς νοθετῆ, τί ἄλλο εἶναι ἢ τὸ εὐχεσθαι ὅπως ἄλλοτε ὡσιν εὐτυχέστεροι εἰς μέλλουσαν ἐπιχείρησιν; οἱ Ἕλληνες φαντάζονται ἑαυτοὺς ἐλευθέρους διότι ἐπὶ τοῦ χάρτου κέκτηνται τοὺς φιλελευθερωτάτους τῶν θεσμῶν· πράγματι ὅμως ὁ ὑπουργός εἶναι δοῦλος τοῦ βουλευτοῦ, ὁ βουλευτὴς εἶναι δοῦλος τοῦ πρώτου κομματάρχισκου, δυναμένου νὰ διαθέσῃ δεκαπέντε ψήφους ἐν τῷ χωρίῳ του, ὁ δὲ κομμα-

ταρχίσκος οὗτος, διὰ τῶν δεκαπέντε ψήφων του, εἶναι ὁ ἀληθὴς τύραννος τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸν, καὶ αὐτοῦ ἕνεκα, ἀνατρέπεται ὅλη ἡ κυβερνητικὴ μηχανή, καταπατοῦνται οἱ νόμοι, σπαταλῶνται αἱ τοῦ κράτους πρόσοδοι, καὶ τέλος ἡ κυβέρνησις ἀντὶ τῆς μεταχειρίζεται τὰ ζωτικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔθνους εἰς προπαρασκευὴν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς ἣν ἐπιδιώκει, καταναλίσκει τὰ πάντα πρὸς κορεσμόν ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Αὐτοῦ, αὐτοῦ ἕνεκα λοιπὸν πᾶσα ὁμηόσιος ὑπηρεσία λειτουργεῖ πλημμυελῶς, τὰ οἰκονομικὰ καταστρέφονται, τὰ δικαστήρια χωλαίνουσι, καὶ τέλος καὶ αὐτὸς ὁ στρατὸς διατελεῖ ὡν ἀμόρφωτος. Καὶ ἀληθῶς, εὐκόλον νὰ νοηθῇ ὅτι ὁ βουλευτὴς ὡσαύτως ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τοῦ στρατοῦ. Καθὼς ἀναγκάζεται νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπιρροήν του πρὸς ὄφελος τοῦ ἐκλογέως ζητοῦντος ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου τοῦ χρήματος, οὕτως ὀφείλει νὰ μένῃ ὑπὸ τὴν διάθεσιν ἐκάστου συμπολίτου του πειρωμένου ν' ἀποφύγῃ τὸν φόρον τοῦ αἵματος· τυγχάνει λοιπὸν ὁ φυσικὸς προστάτης εἰς ὃν προσφεύγει ὁ ἀνυπότακτος, εἴτε ὅπως ἐντελῶς ὑπεκφύγῃ τὸν νόμον, εἴτε ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς δικαίας τιμωρίας. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τελευταίᾳ κρίσει, ἐν ᾧ γρόνῳ οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους, ἐν Ἀθήναις συνηθροισμένοι, ἐψήφισον μετὰ φιλοπατρίας πάντα τὰ πρὸς παρασκευὴν τοῦ πολέμου, πόσοι ἐξ αὐτῶν, καὶ οἱ ἥττον δεσμευμένοι ὑπὸ τῶν ἀνηθίκων καὶ αἰσχροῶν τῆς συναλλαγῆς ὑποχρεώσεων ἵνα διατηρήσωσι τὴν πολιτικὴν τῶν θέσιν, πόσοι ἐξ αὐτῶν, λέγω, κρυφίως συνήργουν εἰς ἰδιωτικὰς ἀνανδρίας, ἔκρυπτον ὑπὸ διαφόρους λόγους ἐν ταῖς διοικητικοῖς γραφείοις νέους ὀφείλοντας νὰ ὦσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἢ ἀπήλλαττον τοὺς φυγοστράτους τῶν ποινῶν τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης! Δυστυχῶς, ἰδιαιτέρας πληροφορίας, καταμηνύσεις διὰ τοῦ τύπου δημοσιευθείσας, πόσας καὶ πόσας κατέχω ἀποδείξεις, καὶ ὅποσον τὸ κακὸν τοῦτο εἶναι μέγα καὶ γενικόν! Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη στρατὸς, ὅταν ἡ φυγοστρατία τυγχάνῃ ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τόσον ὑψηλῶν προστασιῶν;

Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ στρατοῦ ὁ βουλευτὴς δύναται νὰ εἰσδύσῃ καὶ ἐπέμβῃ ἵνα ὑπερασπίσῃ ἀταξίαν καὶ ἀπειθειάν

τινα, ἵνα ἀρπάσῃ χάριτας καταστρεπτικὰς πάσης ἀρχῆς. Τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, συνταχθὲν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως, παρεχώρησε πάντα τὰ προνόμια εἰς τοὺς ἀξιωματικούς· ἐν ἐνεργείᾳ ὧν, ἀξιωματικός, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὸν βουλευτικὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ γίνῃ βουλευτὴς χωρὶς νὰ χάσῃ οὔτε τὴν σειρὰν του ἐν τῷ πλῆθει; οὔτε τὸ δικαίωμα εἰς προβιβάσμον. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τῷ ἀρνηθῆ ἄφεσις ἵνα ἀπέλθῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποψηφιότητός του, καὶ αὕτη ὀνομάζεται συνταγματικὴ ἄδεια: Ὅθεν, πολλάκις ἀξιωματικοὶ γίνονται ὑποψήφιοι ἀπλῶς καὶ μόνον ἵνα ἀπολαύσωσι πενταμήνου ἐλευθερίας. Ἡ μόνη ὑποχρέωσις, εἰς ἣν ὑπόκειται ὁ ἀξιωματικὸς βουλευτὴς, εἶναι τὸ νὰ παρουσιασθῆ ἐκ νέου ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων τοῦ ὁσάκις προβιβάσθῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπειράκις ἐυαρεστότερον εἶναι νὰ διατρίβῃ τὸν καιρὸν ἐπὶ τῶν βάθρων τοῦ βουλευτηρίου παρὰ ἐν τῇ αὐτῇ στρατιῶν, καὶ προσέτι ὅσῳ πλησιέστερος εἶναι τῆς κυβερνήσεως, τόσῳ πλησιέστερος εἶναι καὶ τῆς πηγῆς τῶν ὠφελημάτων, οὐδεὶς ὑπάρχει ἀξιωματικὸς ὁ μὴ σκεπτόμενος τίνι τρόπῳ θὰ γίνῃ βουλευτὴς· Ἐυρίσκονται 20 ἢ 25 ἐν τῇ ἐνεστῶσιν βουλῇ, ἀλλὰ πλεον τῶν 200 παρουσιάσθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς, καὶ ἴσως εἰς 2000 ἀριθμοῦνται οἱ ὄνειρευόμενοι τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα.

Ἐξ ὅλων τούτων τί συμβαίνει; Ἐπειδὴ ὁ στρατιώτης ἔχει τὴν ψῆφόν του, καὶ πρὸς τούτοις δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ εἰς τὴν ψηφοφορίαν τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, δὲν εἶναι μόνον στρατιώτης ἐνώπιον τοῦ ἀξιωματικοῦ, εἶναι συνάμα καὶ ἐκλογεὺς. Τίνι τρόπῳ λογαγὸς συμβιβάζει τὸ χρέος τοῦ νὰ γυμνάξῃ καὶ νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν πειθαρχίαν τὸν λόχον του, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ σαγηνεύσῃ τὰς ψήφους αὐτοῦ, ἀγνοῶ τούτο· ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁσάκις ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ εἰς τινὰ συμβιβασμὸν, τὸ καθῆκον θυσιάζεται· πράττει σύμφωνα ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν στρατιωτῶν του καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν μεθ' ὧν μέλλει πάλιν νὰ ἐκτεθῆ ὑποψήφιος εἰς τὴν ἐκλογικὴν του ἐπαρχίαν. Ἐὰν οἱ ἄνδρες οὗτοι τυγχάνωσιν ἤδη ὄντες βουλευταί, ῥαδιουργεῖ παρ' αὐτοῖς ἵνα σταθμεύσῃ

πλησίον τοῦ ἐκλογικοῦ πεδίου, ὅπου θὰ ἐκτεθῆ ὡς ὑποψήφιος. Εἰς ἀνταλλαγὴν, ἐὰν τῷ ζήτηθῆ νὰ μὴ τιμωρῆθῆ στρατιώτης τις, νὰ εὐκολύνῃ τὴν παραχώρησιν ἀδείας ἐτέρου, πῶς δύναται νὰ δώσῃ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν; ἢ καταστρεπτικὴ πάσης πειθαρχίας ἀνά-
μιξις τοῦ βουλευτοῦ ἀποσυντίθησιν ἀναγκαίως πάντα τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια τοῦ στρατοῦ.

Ἐὰν ὁ ὑποψήφιος ἀξιωματικὸς ἀνήκῃ εἰς τὸ ἰσχυρὸν κόμμα, ὁ στρατὸς τότε τίθεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁ Κύριος Α. Μαυρο-
μιχάλης, τέως ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου προαγαγὼν, ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων του. Ἴδου τί ἔγραφεν ὁ ἀντίπαλός του ἐν τῇ « Παλιγγενεσίᾳ » μετὰ τὴν ἐκλογὴν. « Θέλετε νὰ σᾶς εἶπω διὰ τί δὲν ἔλαβον εἰμὴ 2000 ψήφους, ἐνῶ ὁ Κύριος Μαυρομιχάλης ἔσχε 2,571 ; — πράττω τοῦτο δημοσίᾳ. — Διότι 271 στρατιῶ-
ται, 96 ὑπαξιωματικοὶ καὶ χωροφύλακες, καὶ 57 ὑπάλληλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐρχόμενοι ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρων τῆς Ἑλλάδος, ἐπέπεσαν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν Οἰτύλου καὶ τὴν κατέλα-
βον ἐξ ἐφόδου, κρουόντων τῶν τυμπάνων. Εὐχομαι τοῦλάχιστον νὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν τύχην καὶ ἡ Μακεδονία »

ὑπογ. Σαράβας.

Ἐν Καλάμαις, τῇ 17 Μαΐου 1886.

Τὰ τοιαῦτα συνέβαινον πρό τινων ἐβδομάδων, καθ' ἣν περίστασιν προσεδόκᾳτο ἡ ἔκρηξις τοῦ πολέμου ἐν τοῖς μεθορίοις· φαντάσθητε λοιπὸν εἰς ποίας ἐργασίας ὑποχρεοῦται ν' ἀσχολῆται ὁ στρατὸς ἐν καιρῷ εἰρήνης !

Ὁ Κύριος Α. Μαυρομιχάλης ἀποτελεῖ μέλος τῆς βουλῆς πρό 24 ἐτῶν· εἰσῆλθεν ὡς ἀπλοῦς ὑπολογαγός. Πλήρης ἡ στρατιωτι-
κὴ του ὑπηρεσία κατὰ συνέπειαν ἐγένετο ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῆς. Γνωρίζων τις τὴν περιπλοκὴν τῶν πολεμικῶν μηχανημάτων καὶ τὴν ὁσημέραι αὔξησιν αὐτῆς, καθόσον ταῦτα τελειοποιοῦνται,

ἔπειτα τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπαιτουμένων σήμερον γνώσεων ὑπὸ τῆς πολεμικῆς τέχνης, προσέτι δὲ τοὺς ἀτρύτους κόπους εἰς οὓς ὑποβάλλονται οἱ ἡμέτεροι ἀξιωματικοὶ (οἱ Γάλλοι), καὶ τέλος τὸ σύστημα τῶν παντοίων καὶ ἀδιαλείπτων γυμνασίων τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης στρατιῶν, δὲν δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ οὐδὲ πρὸς στιγμὴν περὶ τῆς ἀξίας ἀξιωματικῶν οὕτω μορφωθέντων, οἵτις δὴποτε ἄλλως καὶ ἂν ὦσιν αἱ φυσικαὶ αὐτῶν κλίσεις.

Ἡ ἀτελής τῶν ἀξιωματικῶν ἐκπαίδευσις, τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ εἰσαχθῇ ἡ πειθαρχία, ἡ ἀταξία τῶν οἰκονομικῶν, ὁ διοικητικὸς κυκεὼν, ἡ τῆς δικαιοσύνης παράλυσις, ταῦτα πάντα προέρχονται, λέγω, ἐκ τούτου : ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ ἐγένετο κατ' ἀνάγκην ὑποχείριος εἰς τὴν νομοθετικὴν. Αὕτη εἶναι ἡ γάγγραινα ἡ κατατρώγουσα ζῶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ μέλλουσα νὰ προξενήσῃ τὸν θάνατον, ἐὰν ἐγκαίρως καὶ θαρράλεις ὁ λαὸς μὴ μεταχειρισθῇ τὸ καυτήριον. Ἐνόσφ δι' ἀποφασιστικῆς ἀντιδράσεως ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀποδώσῃ τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ τὰ προνόμια καὶ τὴν αὐτονομίαν της, ὅσας καὶ ἂν καταβάλῃ προσπαθείας πρὸς ἀναμόρφωσιν ἔσται ὕδωρ χυνόμενον εἰς τὸν πῖθον τῶν Δαναίδων. Καὶ τῶντι, ἀδύνατον εἶναι νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν μηχανή, ὅταν ἐξ ἑνὸς μία χεὶρ ὠθῇ πρὸς τὰ ἔμπρὸς τὸν τροχὸν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἄλλη τὸν ἀναστέλλει. Ἀδύνατον νὰ λειτουργήσῃ διοίκησις ὅταν οἱ νομοθετοῦντες ἐν τῇ πρωτευούσῃ βουλευταὶ ἔχωσι τὰ μέσα νὰ καταστρέψωσι τοὺς νόμους, ἕκαστος ἰδίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅλα τὰ μέτρα, τ' ἀφορῶντα ἰδίως τὸν στρατὸν, ἄτινα ἐνδεχόμενον νὰ ληφθῶσιν, οὐδὲν θὰ φέρωσιν ἀποτέλεσμα, ὅσον τέλεια καὶ λυσιτελῆ καὶ ἂν ὦσι καθ' ἑαυτὰ, ἐὰν πρῶτον δὲν γίνῃ ἀρχὴ ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν πολιτικῶν ἡθῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων μέχρι τοῦδε ἐναυάγησαν οἱ πῖθοι, ἡ αὐταπάρνησις, αἱ θυσίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 30 Μαρτίου 1886.

Γ

Ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται ἔχουσα πάντα τ' ἀναγκαῖα στοιχεῖα ἵνα μορφώσῃ ἀξιόμαχον στρατὸν, στερεῖται ὁμῶς στρατοῦ ἀρκούντως διοργανωμένου πρὸς ταχέϊαν ἐπιστρατεῖαν. Διό, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καλῶς κατηρτισμένον στρατὸν, τρίς ἐντὸς δεκαετίας ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ἡ εὐκαιρία τοῦ νὰ κάμῃ βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ Μεγάλη Ἰδέα, ἐξ ἧς τρέφεται ἡ τῶν Ἑλλήνων φαντασία, ἥτοι ἡ ἐν τῷ αὐτῷ ἔνωσις ὅλων τῶν μελῶν τοῦ διακεκομμένου καὶ διεσπαρμένου Ἑλληνισμοῦ. Ἀναντιρρήτως, ἡ πολιτικὴ τοῦ Κ. Δεληγιάννη, καὶ ἡ τυχαία σύμπτωσις συμφερόντων ἥτις, δι' ὅλως ἀντιθέτους αἰτίας, ἐπιβάλλει σήμερον ταῖς πέντε μεγάλας δυνάμεις τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη, ἐπηρέασαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν τελευταίαν κρίσιν· ἀλλ' οὐχ ἤττον ἡ πραγματικὴ αἰτία, ἡ πρωτίστη αἰτία τῶν θλιβερῶν ἀτυχημάτων τῆς Ἑλλάδος εἶναι πάντοτε ἡ ἐξῆς: ὅτι δὲν εὐρέθη εἰς κατάστασιν νὰ ἐφαρμόσῃ δραστηκῶς τὸ παράγγελμα « σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει. »

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ ἐπροσπάθησα νὰ διαχωρίσω ποῖον μέρος ἀποδοτέον εἰς τὰ πολιτικὰ ἤθη τοῦ τόπου διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τοῦ νὰ μορφωθῇ στρατός· νῦν δὲ θὰ δοκιμάσω νὰ ἐξετάσω ποῖον μέρος ὀφείλεται καὶ εἰς τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑλλήνος.

Τὸ ἔξοχον καὶ ἰδιόαξον εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ εἶναι τὸ ὑπέρμετρον τῆς φιλαυτίας· ἐν τῷ Ἑλληνι ἡ φιλαυτία εἶναι ἡ μεγάλη ἀρετὴ, ἡ φιλαυτία εἶναι τὸ μέγα ἐλάττωμα, ἡ φιλαυτία εἶναι τὸ κύριον πάθος· πᾶσαι αἱ τῶν Ἑλλήνων ἀπολαύσεις σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ αὐτῆς πηγάζουσι, καὶ μόνον διὰ τῆς φιλαυτίας σφοδρὰν αἰσθάνονται ἡδονήν· εἶναι λαὸς λίαν ἰδιόρ-

ρυθμος και ἀνόμοιος πρὸς τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, και πρὸς αὐτοὺς ἔτι τῆς λατινικῆς φυλῆς, τῶν ὁποίων εἶναι συγγενῆς· εἰς ξένους ὁ χαρακτήρ του ἀποβαίνει δυσκατάληπτος, ἀλλ' ὅταν γινώσκῃ τις ὅτι ἡ φιλαυτία εἶναι ἡ ἀρχὴ ἢ ἡ ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν εἰς πᾶν ἔργον, εἰς πᾶσαν σκέψιν του, αἱ παρατηρήσεις τότε διευκολύνονται και συναρμολογοῦνται. Ἐὰν ὁ πνευματικὸς βίος ὑπερισχύῃ ἐν αὐτῷ τοῦ ἠθικοῦ βίου, τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ πνευματικὸς εἶναι ἔργον διαμοιβῆς γνωμῶν και ἰδεῶν, ἐπιτρέπον νὰ διακριθῇ μεταξὺ τῶν ὁμοίων του, ἐνῶ ὁ ἠθικός, ἐπιβάλλων τὸν διηγετικὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, εἶναι ἔργον ἐνδομύχων και μονήρων σκέψεων· ἐὰν ὑπεραγαπᾷ τὰς πλατείας και τὴν εὐγλωττίαν, τοῦτο προέρχεται διότι οὕτως ἀπολαύει εἰς ὑψιστον βαθμὸν τὰς ὁποίας θηρεύει συγκινήσεις. Ἡ ἀντίληψις τῶν λόγων, οὗς ὁ πολίτης ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, εἶναι ὄλως αὐτῷ ἰδιάζουσα, και μ' ὄλην τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασχθεῖσαν ἡμῖν ῥητορικὴν, οὐδὲνως πιστεύω ὅτι αὕτη ἀντελήφθη ποτὲ τόσον ἐντελῶς ὑπ' ἄλλου λαοῦ ἢ τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἀνάγνωτε τὰς δημηγορίας τοῦ Περικλέους ἢ τὰς ψῆδὰς τοῦ Τυρταίου· ὅ, τι ἐγκωμιάζεται εἰς τοὺς στρατιώτας εἶναι ἡ εὐαρέσκεια τοῦ προκαλεῖν τοὺς δημοσίους ἐπαίνους, και ἡ εὐαρέσκεια αὕτη εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὅπως και τὴν ζωὴν θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Μετὰ εἰκοσιπέντε αἰώνων παρέλευσιν, τὰ νεώτερα κλέφτικα τραγούδια εἰς τὰ αὐτὰ ἀπευθύνονται αἰσθήματα ἅτινα διηγείρον τὰ ἄσματα τοῦ Τυρταίου : « Θὰ φονευθῶμεν, λέγουσιν οἱ νέοι, ἀλλὰ θὰ ἐμπνεύσωμεν τραγούδια. »

Τοιαύτη φιλαυτία εἶναι τῶντι μεγάλη δύναμις· ἡ δὲ ὑψηλοφροσύνη ἢ ἐμπνέει τῷ Ἕλληνι ἢ ἐνδοξος αὐτοῦ καταγωγὴ, ὑπῆρξεν ἢ ἀκράδαντος βάσις, ἔνεκα τῆς ὁποίας διετηρήθη ζῶσα ἡ φυλὴ αὕτη μετὰ πολλοὺς δουλείας αἰῶνας και δυσχερεῖς περιπετείας· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνισχύθη κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ὅστις κατέλιπε τόσας ἡρωικὰς παραδόσεις. Καθεκαστην ἀναξυπυρεῖται και συντριβεῖται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀναμφισβητήτου ὑπεροχῆς του πρὸς τὰς λοιπὰς Ἀνατολικὰς

φυλάς. Ἰσχυρὸν τῶντι ἐλαττήριον δίδει τῇ φιλοπατρία ἢ ἰδέα αὕτη, καὶ δύναται νὰ ὑψώσῃ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἔθνους μέχρι τῶν ὑπερτάτων θυσιῶν, ὡςάκις διακυβεύεται ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία. Ὅτε ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐνόμισεν ὅτι ἤρκει ἡ ἀπειλὴ τῆς ἵνα καθυποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας, ἐναργῶς ἔδειξεν ὅτι ἠγγόνει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Ἐνῶ τὰ θωρηκτὰ τοῦ διεθνοῦς στόλου ἦσαν ἠγχυροβολημένα εἰς τὸ Φάληρον, τὰ παλλικάρια μετέβαινον εἰς τὴν παραλίαν, ἀπέναντι τῶν πλοίων, καὶ ἀνασύροντες τὴν φουστανέλλαν ἐδείκνυον αὐτοῖς πᾶν ἄλλο ἢ τὸ πρόσωπον. Ἀφοῦ δ' ἐπεβλήθη ὁ ἀποκλεισμός, νομίζετε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπτοήθησαν; οὐδαμῶς. — ἦσαν εἰς ἄκρον εὐηρεστημένοι ὅτι ἀνεστάτωσαν τὴν Εὐρώπην. Πόσους ἤκουσα λέγοντας : ἔχει καλῶς, τώρα θὰ μάθωσιν ὅτι δὲν ὑποτασσόμεθα εὐκόλως! Ἄλλως τε εἶδετε πόσος παρήλθε καιρὸς ἵνα κανονισθῇ ὑπόθεσις εἰς τὴν ὅποιαν πᾶς ἄλλος λαὸς πρακτικώτερος ἢ θελεν ὑποκύψει ἐντὸς 24 ὥρων. Περὶ τῶν ζημιῶν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, ἐντελῶς διακεκομμένου διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, περὶ τῶν παθημάτων τῶν νήσων, ὅπου ἐσπᾶνίζον τὰ τρόφιμα, οὐδεὶς λόγος ἐγίνετο. Μία καὶ μόνη σκέψις ἐκυρίευσεν πάντων : πῶς θὰ διασωθῇ ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία.

Ἡ φιλαυτία αὕτη εἶναι ὡσαύτως μεγάλη ἀρετὴ, διότι ἀποβαίνει καὶ πηγὴ γενναιοδωρίας. Ἐν ταῖς ἀρχαίαις δημοκρατίαις ἰδιῶται ὄφειλον ἐκ τῆς εἰς αὐτῶν περιουσίας νὰ ἐπιμελῶνται τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, καίτοι λίαν δαπανηρῶν. Παρόμοιαι ὑποχρεώσεις θὰ ἦσαν ἀκατανόητοι, ἐάν δὲν ἐνθυμηθῇ τις ὅτι διὰ τὸν πλούσιον Ἕλληνα, μὴ ἔχοντα ἐν τῷ οἴκῳ του ἐπιδεικτικὴν πολυτέλειαν, ἦτο ἀνεξάντλητος πηγὴ ἀπολαύσεων τῆς φιλαυτίας του τὸ νὰ μεταχειρίζεται τὸν πλοῦτόν του εἰς δημοτικὰ ἔργα. Ὁ ἔρωσ ἀγαθῆς φήμης, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἡ φιλοδοξία, φαίνεται ζωηρῶς ἐμμείνας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ, διὸ οἱ νῦν πλοῦσιοι ἐξακολουθοῦσι συνεχίζοντες τὸ παράδοξον τοῦτο φαινό-

μενον τῆς ἀρχαιότητος. Πάντα σχεδὸν τὰ δημόσια κτίρια τῶν νέων Ἀθηνῶν ἠκοδομήθησαν ἰδιωτικαῖς δαπάναις· τὰ πλεῖστα δ' ἐκπαιδευτήρια ὑπὸ ἰδιωτῶν συντηροῦνται· τὸ πανεπιστήμιον μόνον κατέχει περιουσίαν ὑπερβαίνουσαν τὰ πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἀποκλειστικῶς σχηματισθεῖσαν ἐκ δωρημάτων καὶ κληροδοτημάτων. Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμῶν, οὗ ἤδη ἀφηγήθη τὰ θαυμάσια ἔργα ἐν Μακεδονίᾳ, ἔχει ἐπίσης ὡς κυριωτέρους πόρους τὴν γενναιοδωρίαν τῶν πολιτῶν. Οὐδόλως σπάνιον εἶναι Ἕλληνα, ἔτι ζῶν, νὰ διαθέσῃ μέρος τῆς περιουσίας του ὑπὲρ δημοσίου τινος ἰδρύματος, εἰς ὃ ἐνδιαφέρεται· μετὰ θάνατον δὲ, ἐὰν δὲν ἔχη ἄμεσον κληρονόμον, ἀφιερῶν ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τὴν πατρίδα, δηλαδὴ εἰς δημόσια καταστήματα. Αἱ ἐφημερίδες καθημέραν ἀναγράφουσι τοιαύτας φιλοπατρίδας διαθήκας· πρὸ τινος ἐν Μελίτῃ ἀπεβίωσε κάποιος Παπαφῆς, καὶ διὰ τῆς διαθήκης του διένειμε τέσσαρα ἑκατομμύρια δραχμῶν εἰς διάφορα ἰδρύματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, πόλεως ἐν ἣ ἐγεννήθη· καὶ διὰ τί τοῦτο; ἵνα διαμένῃ τ' ὄνομα αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς, παρὰ τῆ παραστάδι θύρας τινος, ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν λοιπῶν εὐεργετῶν τοῦ καταστήματος, ἢ ἴσως ἵνα στηθῇ ἡ προτομή του ἐπὶ τραπέζης ἐν τινι αἰθούσῃ· ἐνὶ λόγῳ χάριν τῆς εὐγενοῦς ἀπολαύσεως τοῦ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς εἰσὸν τὴν προσοχὴν καὶ τοῦς ἐπαίνους τῶν μεταγενεστέρων.

Φιλοσκόμμων τις ἰσχυρίζετο ποτε ὅτι ἐὰν ἡ σύγχρονος Ἑλλὰς ἀπεφάσιζε ν' ἀνεγείρῃ ἀνδριάντας τόσον εὐκόλως ὅσον ἡ ἀρχαία, δὲν θὰ εἶχε πλέον ἀνάγκην φόρων, διότι θὰ ἐπῆρκον τὰ ἰδιωτικὰ ἀφιερῶματα εἰς τὰς ἐνιαυσίους τοῦ κράτους δαπάνας.

Ἡ φιλαυτία ἐὰν ἐξάπτῃ τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ, οὐχ ἤττον ὁμως ὑπὲρ τὸ δέον ὑπεραυξάνει τὴν εἰς εἰσὸν πεποίθησιν, καὶ οὕτω καθίσταται μέγιστον ἐλάττωμα, διότι τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τῆς συντόνου ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς. Ὅτε πρόκειται νὰ ἐπιεσώμην τινα, λέγομεν περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι « σπουδαῖος, » ἐνῶ

οἱ Ἕλλητες λέγουσιν εἶναι « Ἐξυπνος. » Ἐχειν ζωηρόν τὸν νοῦν, ταχεῖαν τὴν ἀντίληψιν, εἶναι δῶρον ὅπερ πρὸ παντός ἄλλου τιμῶσι· κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλεσαν θαυμάσιον κοινὸν καλλιτεχνῶν καὶ φιλολόγων, καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι τ' ἀπαιτούμενα προσόντα ὅπως διακριθῶσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σταδίου· πλὴν ὁ ἡμέτερος πολιτισμὸς, ἢ ἢ ἐπιστήμη κατέχει ὑπερέχουσαν θέσιν, ἀπαιτεῖ ἄλλας ἀρετάς· ἀπαιτεῖ δηλονότι ἵνα πολὺν καταναλίσκωμεν χρόνον τε καὶ πόνον περὶ πάντα τὰ ἔργα, καὶ ὑπακούωμεν καρτερικῶς καὶ διηνεκῶς τῇ διδασκαλίᾳ· λαμβάνεις ἐν ἐγχειρίδιον Μηχανικῆς, ἀναγινώσκεις καὶ ἐννοεῖς αὐτό, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔπεται ὅτι ἐξέμαθες καὶ τὴν μηχανικὴν· οἱ Ἕλληνες πάντοτε τὰ δύο ταῦτα συγγέουσι· τὸ ἐννοεῖν καὶ τὸ ἐκμανθάνειν· εὐθύς ὡς ἐνόησαν ἐξήγησίν τινα καὶ ἡ φιλαυτία τοῦς πείθει ὅτι γινώσκουσι τοῦτο, καὶ εὐχαριστοῦνται χωροῦντες μέχρι τοῦ διανοητικοῦ τούτου σημείου· οὐδόλως ὅμως αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην ἐκτενῶν γυμνασμάτων, τελειοποιούντων τὴν ἐξάσκησιν τῶν ὀργάνων, καὶ διδόντων τὴν στερεότητα μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς πείρας.

Μεταξὺ τῶν πλοίων, τῶν ἀγορασθέντων διαρκούσης τῆς τελευταίας κρίσεως, εὐρίσκεται καταδρομικὸν ἐν Ἀγγλίᾳ ναυπηγηθέν. οὔτινος αἱ μηχαναὶ εἶναι νέου καὶ περιπλόκου εἴδους. Ἡ κυβέρνησις εἶχε συμφωνήσει ἐπὶ ἓν ἔτος, διὰ συμβολαίου, μηχανικὸν καὶ βοηθὸν αὐτοῦ, ὅπως διδάξωσιν Ἕλληνας μηχανικούς· πλὴν, μετὰ ἕξ ἐβδομάδας, οἱ δύο οὔτοι ξένοι, οἷς ἔπρεπεν ὅπως ὅποτε γὰ πληρωθῆ ὀλόκληρος ὁ ἐτήσιος μισθός, ἀπεπέμφθησαν ὡς ἄχρηστοι καὶ περιττοί. Ἐν Ἀθήναις εἶδον ἀντιπροσώπους τοῦ καταστήματος Νόρδενφελδ, ἐλθόντας ἵνα παραδώσωσιν ὁ μὲν ὑποβρύχιον τορπιλλοβόλον, ὁ δ' ἕτερος μῦδροβόλους· ἐφρόνουσιν οἱ ἄνδρες οὔτοι ὅτι θὰ τοῦς συμβουλευθῶσιν ὡς ἀναγκαιοτάτους προγυμναστάς πρὸς τὸν διαχειρισμὸν τῶν νέων τούτων ὄπλων. Ἀλλὰ μετὰ ἓν ἢ δύο πειράματα τοῦς ἀφῆκαν κατὰ μέρος. Ἦκουσα ὅτι ἡ κυβέρνησις ἔκαμε πλησίον τοῦ Ναυπλίου πάσας τὰς ἀπαιτούμενας δαπάνας ἵνα συστήσῃ ἔργο-

στάσιον ἔνθα θὰ κατασκευάζωνται παντὸς εἶδους πολεμεφόδια, φυσίγγια καὶ ὀβούζια. Αἱ τελειότεραι μηχαναὶ τῶν νεωτέρων συστημάτων κεῖνται ἐκεῖ, ἔτοιμαι πρὸς λειτουργίαν, καὶ ἐν τούτοις οἱ μηχανικοὶ εἰσέτι ἀγνοοῦσι τὴν διαχείρισιν αὐτῶν. Δὲν ἐπιβεβαιῶ τὴν πληροφορίαν ταύτην· οὐχ ἤττον ὅμως τὴν ἀναφέρω, διότι τούλάχιστον εἶναι πιθανή, γινώσκων ὅτι διὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐκτελούμενα μεγάλα δημόσια ἔργα, οἱ πλειῶστοι τῶν δοκιμασθέντων μαθητῶν τοῦ τῶν Ἀθηνῶν Πολυτεχνείου ἦσαν ἄμοιροι πρακτικῆς πείρας· τὰ πάντα ἐνόουν, ἀλλὰ καὶ πάντα κακῶς καὶ ἀτελῶς ἐγίνωσκον.

Ἡ οἴησις αὕτη καὶ ἡ τυφλὴ πίστις ἐπὶ τὸ δαιμόνιον τῆς φυλῆς, ἡ ἀείποτε δρῶσα πεποίθησις ὅτι τὰ ἰδιαίτερα πνευματικὰ τοῦ Ἑλλήνος χαρίσματα ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἐνόχλησιν τῶν συνεχῶν καὶ ἐπιμόνων μελετῶν, ἐξ ἀνάγκης ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς διοργανώσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ στρατοῦ. Δύναται τις, ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν ἐλάττωσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, περιορισθείσης εἰς ἓν μόνον ἔτος, τὴν σπάνιν τῶν εἰς τὴν σκοποβολὴν ἀσκήσεων τῶν τε πυροβολιστῶν καὶ τῶν πεζιτῶν, τὴν ἔλλειψιν προγραμμάτων περιλαμβανόντων στρατιωτικούς ἐλιγμούς, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἐπιμελητείας, τὴν μὴ παραδοχὴν ἀτομικοῦ πίνακος, νὰ φέρῃ ὡς δικαιολόγησιν τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας· ἀλλὰ δι' ὄντινα εἰλικρινῶς ἐσπούδασε τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἰδίως προέρχονται ἐκ τῆς γνώμης ἀορίστως μὲν ἐκφραζομένης, ἀλλ' ἰσχυροτάτης, ὅτι εἶναι λαὸς ἀξιωθείς ἐκ φύσεως ἰκανῶν προτερημάτων ἵνα μὴ ἔχῃ ἀνάγκην μέτρων, τάξεως καὶ προπαρασκευῶν ἀπαραιτήτων εἰς τοὺς λοιποὺς λαοὺς.

Πρὸ τινων ἔτι μηνῶν τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν οὐδέποτε σχεδὸν ἐπετέλει ἀσκήσεις, καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἐστάθμευον σχεδὸν διηνεκῶς ἐν τῷ ὄρμῳ τῆς Σαλαμίνας· οὐχ ἤττον ὅμως οὐδεὶς ἴσως ὑπῆρξεν Ἕλληνα μὴ ἔχων τὴν πεποίθησιν ὅτι μὲ τὰ μηχανήματα τῆς νέας ἐπιστήμης, τόσον περίπλοκα καὶ τόσον δυσχεροῦς χρήσεως, οἱ ναυδάται τοῦ Αἰγαίου ἐν τῷ ἅμα ἤθελον

εύρεθῆ ἔτοιμοι ν' ἀνανεώσωσι τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Τομπάζη. Δὲν ἠξέυρω ἐν τὸ ἐνθυμῆσθε, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην συνέντευξιν ἦν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ λάβω μετὰ τοῦ Κ. Δεληγιάννη, μοι εἶπεν οὗτος: « Ἐν ἀνάγκῃ θὰ ῥιφθῶμεν εἰς τὰ βουνὰ, καὶ θὰ ἐπαναρχίσωμεν τὸν κλεφτοπόλεμον ὡς κατὰ τὸ 1821. » Ποσάκις ἔκτοτε ἤκουσα ἐκφραζομένην τὴν γνώμην ταύτην! Οἱ Ἕλληνες πιστεύουσι, φαίνεται, ὅτι αἱ παραδόσεις τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἀσφαλίζουσιν ὑπέρτατον πόρον, ὅστις ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ μὴ μεριμνῶσι πολὺ περὶ διοργανώσεως κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους· καὶ μετὰ ταύτης τῆς ἀκραδάντου εἰς εἰς αὐτοὺς πίστεως, τόσον θαυμασίας συνάμα καὶ μωρᾶς, εἶναι πεπεισμένοι ὅτι, ὡς κατὰ τὸ 1821, οἱ κατάλληλοι στρατηγοὶ θ' ἀναφανῶσιν ἀμέσως ἅμα ῥιφθῆ ἢ πρώτη βολή· εἰς ἐκ τῶν διασημοτέρων τῶν Ἀθηνῶν δημοσιογράφων κατηνάλωσεν ἐν τῇ « Ἀχροπόλει » τρία σχοινοτενῆ ἄρθρα ὅπως ἐξαγγείλῃ τὴν ἐπέφασιν Ἕλληνος Βοναπάρτου· φεῦ! φίλιτατοι Ἕλληνες, διὰ παρομοίων φαντασιοκοπιῶν συμβαίνει ὅτι οὐδέποτε εἶναι τις ἔτοιμος ὅτε παρουσιάζεται ἢ εὐκαιρία· οὐδέποτε δὲ δι' ἀμυντικοῦ πολέμου, καὶ καταλείποντες τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην θὰ φθάσητέ ποτε εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Οὐτ' ἐπίσης μεριμνῶντες περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐκ διαλειμμάτων, ὅτε τυγχάνετε, οὕτως εἰπεῖν, ἐν πυρετώδει παροξυσμῷ, θέλετε λυσιτελῶς ὑπερασπίσει αὐτά. Ἡ ὑπερβολικὴ φιλαυτία δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἔλλειψιν ἐπιμονῆς καὶ τὴν στέρησιν ἐπιμελείας. Ἀφοῦ ἅπαξ ἔχει τις τοιαύτην ἐφ' ἑαυτὸν πεποίθησιν, οὐδόλως εἶναι ἀνάγκη πλέον σχεδίων χαρακτηριστικῶς ἐσκευμένων ἐπὶ μακρὸν, ὧν μετὰ κόπου καὶ ὑπομονῆς προητοιμάσθῃ ἢ ἐκτέλεσις· πάντοτε δ' εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ ἐξέλθῃ κατὰ τινὰ τρόπον τῆς στενοχωρίας, ὅταν ἐπιστῇ ἡ στιγμή. Ὁ Ἕλληνα εἶναι ἀνθρωπος ἀναγεννώμενος ἀνὰ πᾶσαν πρωίαν εἰς τὸν βίον, μὴ φυλάττων μνήμην τῆς προτεραίας, καὶ μὴ φροντί-

ζων περι τῆς αὔριον. Τοῦτο χορηγεῖ εἰς τὴν διάνοιάν του ἐκπληκτικὴν ἔλαστικότητα· καὶ τῶντι, καθ' ἣν στιγμὴν τὸν νομίζετε καταβεβλημένον καὶ ἄθυμον, ἐπανευρίσκετε αὐτὸν εὐθυμον καὶ εὐελπιν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιότης αὕτη τὸν καθιστᾷ παραδόξως ἀσυνεπῆ. Οὕτω, κατὰ τρεῖς διαφόρους περιστάσεις ἐντὸς εἰκοσαετίας εἶδομεν τὴν Ἑλλάδα ἐν ἄκρῳ ἀναβρασμῶ, ἐξοπλιζομένην θορυβῶδῶς, μὴ φειδωμένην οὔτε χρημάτων οὔτε ἀνδρῶν, ὑποπίπτουσαν εἰς χρέος 500 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, κατόπιν δὲ πάλιν τρίς μεταπεσοῦσαν ἐν τελείᾳ ναρκώσει, ἀδιαφοροῦσαν περὶ στρατοῦ, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταύτης ζέσεως ἐπιδιώκουσαν τὰς οἰκονομίας, μεθ' ἧς ἐξώκειλεν εἰς τὰς πολεμικὰς δαπάνας.

Δύναται ἡ Ἑλλάς νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο πολιτικῶν συστημάτων: ἢ ν' ἀρκεσθῆ εἰς τὰ ὑφιστάμενα ὅριά της, νὰ μὴ ἐκτίθεται τοῦ λοιποῦ εἰς τολμήματα, καὶ νὰ περιορισθῆ ζῶσα δι' εἰσὶν καὶ ἐν εἰσὶν· τότε οὐδεμίαν πλέον χρεῖαν ἔχει οὔτε στόλου, οὔτε στρατοῦ, καὶ κάλλιον δύναται νὰ μεταχειρισθῆ τοὺς πόρους της εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐσωτερικῆς ευημερίας· ἢ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς· ἀλλ' ἐν τῇ ταυτῇ περιπτώσει, γινώσκουσα ποῖον θηρεῖει σκοπὸν, ἢ κοινὴ φρόνησις ἀπαιτεῖ ἕνα προπαρασκευασθῆ ὅπως κάλλιον δύναται διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀλλὰ μεταβαίνειν ἀπὸ μιᾶς πολιτικῆς εἰς ἄλλην, ἀντιποιεῖσθαι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅσάκις ἀφυπνισθῆ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἔπειτα, ὅταν πρόσκαιρος εἰρήνη ἐπέρχηται, ὀλιγωρεῖν περὶ τοῦ μελλοντος, καὶ καταναλίσκεσθαι περὶ τὰς ἐλπεινὰς κομματικὰς διαμάχας, τῇ ἀληθείᾳ οὐδεμίαν διαγωγὴν δύναται νὰ ἦ μᾶλλον καταστρεπτικὴ καὶ μᾶλλον ἄγονος εἰς ἀποτελέσματα.

Πέρυσιν ἦτο πρωθυπουργὸς ὁ Κ. Τρικούπης· ἠτοιμάζετο νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐφεδρίαν, καὶ θὰ ἦτο ἡ πρώτη φορά ὅπου ἤθελε γυμνασθῆ ἐν Ἑλλάδι· εἰργάζετο εἰς τὴν κατάστρωσιν συμπλέγματος ὁδῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ μεταφορὰ πυροβολικοῦ ἐν τῷ κράτει ἀποκαθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος. Ἀλλὰ γίνονται αἱ ἐκλογαί· ὁ δὲ Κ. Δεληγιάννης συντάττει πρόγραμμα οἰκονομιῶν ἐκ μέρους

τῆς ἀντιπολιτεύσεως· ὁ τόπος δίδει αὐτῷ μεγίστην πλειονοψηφίαν. Οἱ ἑφεδῆροι δὲν συγκαλοῦνται, διακόπτονται τὰ δημόσια ἔργα καὶ ἡ στρώσις τῶν ὁδῶν. Μετὰ ἕξ μῆνας ὅμως ἐπέρχεται αἴφνης ἡ στάσις τῆς Φιλιππουπόλεως· ἀμέσως τότε οὐδεμία ἄλλη φροντίς ἢ περὶ διασώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ· καλοῦνται ἀλλεπαλλήλως διάφοροι ἡλικίαι, ἐν σπουδῇ ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἔργα τῆς ὁδοποιΐας, καὶ ἡ ἐκπληξίς ἐκείνη ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια.

Ἐλλειψὶν ἐπιμελείας, ἔλλειψιν ἐπιμονῆς, κουφότητα καὶ ἀστασίαν, ἡ θέλησις πολιτικοῦ ἀνδρὸς δύναται ν' ἀναπληρώσῃ ταῦτα τὰ ἔθνικα ἐλαττώματα· καὶ ποῖον ἔθνος δὲν ἔχει τὰ ἰδικά του; πλὴν ἐν τούτοις, πάντα ἐκπληροῦσι τὴν ἀποστολὴν των. Εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα ἐναπόκειται νὰ συντάξῃ τὰ καταλληλότερα τῆς διοργανώσεως προγράμματα, καὶ νὰ ἐμμένῃ σταθερὸς ἐν τοῖς προβουλευμένοις καὶ προνοητικοῖς αὐτοῦ σχεδίοις· ἀλλ' ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ θὰ εὐρεθῇ πάντῃ ἀνίσχυρος, καὶ θὰ προσκόψῃ, ἐὰν αὐτὸ τὸ ἔθνος μὴ καταβάλῃ προσπάθειαν ἵνα τὸν βοηθήσῃ εἰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταρρύθμισιν τῶν πολιτικῶν ἡθῶν. Τίς ἐπωφελεῖται ἐκ τοῦ ὑφισταμένου συστήματος; οἱ βουλευταί· εἰς ποίους δὲ θὰ ζητηθῶσι τὰ κατάλληλα μέσα πρὸς μεταρρύθμισιν αὐτοῦ; εἰς τοὺς βουλευτάς· ὅθεν παρουσιάζεται πλημμελὴς κύκλος, ὃν δὲν δύνανται ἄλλως νὰ διαρρήξωσιν εἰμὴ διὰ σθεναρᾶς ὀρμῆς πατριωτικῆς ἀταπαρνήσεως ἐκ μέρους τῶν βουλευτῶν.

Ἡ τιμὴ τοῦ Κ. Τρικούπη θὰ εἶναι ὅτι ἔθεσε θαρράλέως τὸ ζήτημα ἐνώπιον τοῦ ἔθνους, ἐκλέξας τὴν ψυχολογικὴν στιγμήν, καθ' ἣν σκληρὰ ἀπογοήτευσίς καὶ ὀδυνηραὶ ἀποτυχίαι κατέστησαν αὐτῷ ἔτι ἐπαισιθητότερα τὰ ἐλαττώματα ταῦτα καὶ τὰς ἐλλείψεις. Ὡς τύχην τῆς Ἑλλάδος θεωρῶ ὅτι ἀπήντησε τοιοῦτον ὑπουργὸν μετὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν· ἴσως ἕξ αἰτίας τῶν οἰκογενειακῶν του παραδόσεων καὶ τῆς ἀτομικῆς του μορφώσεως ῥέπει ὑπὲρ τὸ δέον πρὸς τὴν ἀγγλικὴν ἐπιρροήν, ὅπως εὐρεθῇ εἰς ζητήματα ἐξω-

τερικῆς πολιτικῆς ὄλως ἐλεύθερος ἐπιδράσεως ὡς δεῖ· καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἀπλῆ ὑπόνοια, ἣν ἀκολούθως δύνανται νὰ μεταβάλω-
σιν αἱ πράξεις του· ὅπως δὴ ποτε, ἐν πάσῃ χώρᾳ θὰ ἦτον ὁ ἀνὴρ
οὗτός τὸ σέμνωμα πολιτικοῦ κόμματος· ὁ Κ. Τρικούπης κέκτηται
τὴν ὑπερτάτην ἀρετὴν ἰθύντορος λαοῦ, τοῦ νὰ εἶναι φιλόδοξος,
ἀλλ' ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Ἄγνοῶ ἐὰν αἱ δά-
φναι τοῦ Καβούρ ἐνίοτε οὐκ ἐῴσιν αὐτὸν καθεύδειν· καὶ αὐτοὶ δὲ
οἱ πολιτικοὶ του ἀντίπαλοι ὁμολογοῦσι τὴν πρὸς τὸ πρωτεύειν
πάντων ἰκανότητά του. Πρὸς τὴν ἔξοχον αὐτοῦ ῥητορικὴν
δεινότητα, τὰς εὐρείας γνώσεις, τὸν εὐτολμον καὶ εὐσταθῆ
χαρακτῆρά του προστίθεται ἢ τε γνώσις τῆς Εὐρώπης καὶ
τῆς καθόλου πολιτικῆς, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ κρίνῃ τὰ τῆς
πατρίδος του οἰονεὶ ἐξ ἀπόπτου, καὶ μετὰ μέσων συγκρίσεως ὧν
στεροῦνται σχεδὸν πάντες οἱ συμπολιταὶ του. Οἱ Ἕλληνες ζῶσιν
ἐν μέσῳ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἡθῶν μὴ ὑποπτευόμενοι εἰς ποῖον
βαθμὸν παρέλυσαν ταῦτα καὶ παραλύουσι τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν.
Ὁ Κ. Τρικούπης, κατὰ τὴν τελευταίαν πρωθυπουργίαν του, εἶχεν
ἤδη πειραθῆ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν ταύτην διὰ σειρᾶς
διαφόρων μέτρων ἅτινα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξηφάνισαν
τὴν δημοτικότητά του· νῦν ὅμως συλλαμβάνει εὐτόλμως τὸν ταῦ-
ρον, ἦτοι τὴν βουλήν, ἐκ τῶν κεράτων.

Ὡς εἶναι γνωστόν, τὰ τρία νομοσχέδια, ἅτινα κατέθεσεν ἤδη,
ἀνάγονται καὶ τὰ τρία εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς· τὸ πρῶτον
ἀφαιρεῖ 95 βουλευτὰς, περιορίζον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 150, τὸν
ἐλάχιστον κατὰ τὸ σύνταγμα· τὸ δεύτερον τὴν ἐκλογικὴν περιφε-
ρειαν τῆς ἐπαρχίας ἀντικαθίστησιν ἀντὶ τῆς ἐκλογικῆς τοῦ νομοῦ
περιφερείας· τὸ δὲ τρίτον περὶλαβεῖ τοὺς στρατιωτικούς ὑποψη-
φίους εἰς ὑποδεεστέραν θέσιν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικούς,
καὶ τοῦτο θ' ἀποθαρρύνῃ τὰς τοιαύτας ὑποψηφιότητας· ὅσα δ' ἔγρα-
ψα ἐν τῇ προλαβούσῃ μὲ ἀπαλλάττουσι τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐν-
διατρίψω ἐπὶ τοῦ σπουδαίου καὶ κατεπείγοντος τούτου μέτρου. Τὰ
δύο πρῶτα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποβλέπουσι· μὲ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν εὔρυσιν τῆς ἐκλογικῆς περιφε-

ρείας, θὰ περιορισθῆ ἢ ἐπιρροή τῶν μικρῶν κομμάτων ἄπειρα, συνδυαζόμενα, ἀνεδείκνυον βουλευτὰς ἀνδρας ἰδίως κηδεμονεύοντας τὰ ἰδιαίτερα τῶν συμφέροντα. Νῦν ὅθεν ἐλπίζεται ὅτι ὁ βουλευτής θ' ἀποφεύγῃ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἐκλογέων του, καὶ ἐξ ἄλλου τὸ ὑπουργεῖον δὲν θὰ πιέζεται τόσον ὑπὸ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν βουλευτῶν. Αἱ ἐκλογαὶ θὰ διεξαγάγονται ἐπὶ γενικῶν ζητημάτων, καὶ τὸ κοινοβούλιον θ' ἀποτελῆ ἀληθῶς πολιτικὸν σῶμα. Κατ' ἐμὴν γνώμην, νόμος ἐξασφαλίζων τοῖς δημοσίοις ὑπαλλήλοις, τοῖς μὴ πολιτικοῖς, τὴν μονιμότητα τῆς θέσεώς των, ἔπρεπε νὰ συμπληρώσῃ τὰς πρώτας ταύτας μεταρρυθμίσεις· ἐνόσω ἐκάστη ὑπουργικὴ μεταβολή, συνεπιφέρει τὴν παῦσιν τελωνοφυλάκων, ὑπαλλήλων τοῦ τηλεγράφου, γραμματοκομιστῶν, ὁδοφυλάκων, φύρῃν μίγδην ἀπολυομένων μετὰ τῶν δημοσίων ἰατρῶν, διδασκάλων, ἀρχαιοφυλάκων, ἢ διοικητικὴ μηχανὴ θὰ λειτουργῆ οἰκτρῶς, διότι ἡ ὑπηρεσία θὰ εἶναι κακίστη.

Μέχρι τοῦδε ἡ μεταρρυθμιστικὴ αὕτη ἀπόπειρα, τὸ σημαντικώτατον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς γεγονὸς ὅπερ εἶδεν ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, φαίνεται ἐπιτυχάνουσα, διότι οἱ Ἕλληνες ἀναγνωρίζουσιν ἐν γένει τὴν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεων. Ἐφημερίδες τινές, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταχυτέρας ἀναγεννήσεως, προέβησαν μέχρι τῆς αἰτήσεως τοῦ νὰ συγκαλεσθῆ συντακτικὴ Συνέλευσις, ἄλλοι δὲ πάλιν μέχρι τοῦ νὰ ποθήσωσι δικτατωρίαν· τὸ αἶσθημα τοῦτο, ὄν γενικόν, πιέζει τὴν βουλὴν πρὸς τούτοις ἢ ἐνεστῶσα βουλὴ εὐθύνεται ἐπὶ τῇ πολιτικῇ τοῦ Κ. Δεληγιάννη, ὄν ἐκθύμως ὑπεστήριξε μέχρι τῆς οἰκειοθελοῦς του παραιτήσεως, καὶ θὰ ἐφοβεῖτο ἴσως νὰ εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δώσῃ ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι λόγον τῇ γῶρᾳ. Ἐὰν σήμερον μειονοψηφήσῃ ὁ Κ. Τρικούπης, πιθανώτατον ὅτι ἤθελε παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπιτύχει διάταγμα διαλύσεως. Πολλοὶ τῶν βουλευτῶν, φοβούμενοι μὴ ἀποτύχωσι κατὰ τὰς νέας ἐκλογάς, προτιμῶσι νὰ ὑποκύψωσιν εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τοῦ ὑπουργείου, ἵνα ἀπολαύωσιν ἔτι τῆς βουλευτικῆς τιμῆς ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Ἐὰν ἡ ἀπόπειρα ἐπιτύχῃ, ἐὰν ὁ Κ. Τρικούπης πληρώσῃ τὰς

ἐπ' αὐτοῦ θεμελιωθείσας κοινὰς ἐλπίδας, ἐὰν ὁ στρατὸς ἀπαλλαγῇ τῆς λύμης τῆς πολιτικῆς, ἐὰν εὐτόλμως συμπληρωθῇ ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ παιδεία τοῦ, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἢ Ἑλλάς δύναται ν' ἀποκτήσῃ ὅ, τι δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε, στρατὸν ἡσχημένον καὶ ἐτοιμοπόλεμον ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν. Ἡ πρόσφατος προσπάθεια δὲν ἀπέβη, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐντελῶς ματαία: Πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ὑπάρξεώς του, τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον κέκτηται πολεμικὸν ὕλικόν, — τουφέκια καὶ τηλεβόλα, — ἱκανὸν πρὸς ἐξοπλισμὸν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν. Δέον ν' ἀποδώσωμεν τῷ Κ. Δελτιγιάννῃ, τῷ διατάξαντι τὴν προμήθειαν ταύτην, τὸ δίκαιον ὅτι τὸ ὕλικόν τοῦτο εἶναι καλῆς ποιότητος: τὸ αὐτὸ φιλοφρόνημα δύναται ν' ἀπονεμηθῇ καὶ εἰς τὸν Κ. Βούβουλην, ὅστις σχεδὸν ἀνεκαίνισε τὸν στόλον. Οἱ ἐφεδροὶ οἵτινες ἐπὶ ὀκτάμηνον ἔμειναν ὑπὸ τὰς σημαίας, μετὰ ζέσεως ἐξεγυμνάσθησαν, καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰς ἐστίας τῶν ἔχοντες πραγματικὴν στρατιωτικὴν παιδείαν: οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔλαβον καὶ τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός, καὶ ἀποφέρουσι παραδόσεις τινὰς εἰς ἄκρον ὑποθαλπούσας τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα.

Εἰς Κριτσόβαλι, εἰς Δρεπάνι μικρὰ σώματα ἀντέσχον εἰς ἐπαπειλημένας προσβολὰς πολλῶν ὑπερτέρων τουρκικῶν δυνάμεων. Οἱ ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ἐξεληθόντες νέοι ἀξιωματικοὶ ἔδωκαν δείγματα ἱκανότητος συνάμα καὶ ἀνδρείας. Ἐν γένει, εἰς τὰ σύνορα ἐξυγίσθη ὁ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμὸς τῆς νεολαίας, ἥτις νῦν διαλύεται, δικαίως ὑπερήφανος ὅτι ἀνεδείχθη δόκιμος καὶ ἀνελλιπής. Ὅθεν ταῦτα πάντα εἶναι ἄριστα βάσεις, καὶ ἡ Ἑλλάς ἄλλο δὲν ἔχει νὰ πράξῃ παρὰ νὰ θελήσῃ ἐπιμόνως. Χωρὶς νὰ καταχρασθῇ τοὺς πόρους τῆς εἰς στρατὸν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τῆς ἐφεδρείας, ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ καταρτίσῃ στρατὸν ἐτοιμοπόλεμον ἐξ 60,000 μαχητῶν, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀρκεῖ πρὸς τὸν προορισμὸν του: καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἀποκτήσῃ αὐτόν, θὰ καταστῇ δύναμις ἣν δὲν θὰ ἐπιτρέπηται πλέον νὰ παραβλέπωσιν οἱ ἄλλοι, καὶ οὐδὲν θὰ γίνηται ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐὰν ἡ

μεταρρυθμιστική απόπειρα αποτύχη, εάν ή χώρα υποπέση πάλιν εις τὰς ἀρχαίας πλάνας, εάν οἱ μὲν βουλευταὶ ἐξακολουθήσωσι προστατεύοντες τοὺς ἀνυποτάκτους, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ θηρεύοντες βουλευτικὴν ὑποψηφιότητα, εάν εἰς μάτην καταστρέφηται ὁ καιρὸς, καὶ μὴ ἐπωφεληθῶσιν ὅπως συμπληρώσωσι τὸ στρατιωτικὸν οἰκοδόμημα, πάντοτε ἀτελές, οἱ Ἕλληνες, — καὶ λέγω τοῦτο μετὰ φιλελληνικῆς ὀδύνης, — πρέπει ν' ἀποχαιρετίσωσι τὰ περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος ὄνειρά των, διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ πεποιθήσις ἐπικρατεῖ καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ Βουκουρεστίου μέχρι Ἀθηνῶν, καὶ ἀπὸ Βελιγραδίου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἡ μεγάλη καὶ τελευταία κρίσις εἶναι ἐγγύς, καὶ ὅτι ὅσοι δὲν εὐρεθῶσι τότε παρεσκευασμένοι, θ' ἀπολέσωσι τὴν εὐκαιρίαν ἔσσει.

Ἐν Ἀθήναις, 3 Ἰουνίου 1886.

ΤΈΛΟΣ

